

Jaume de PUIG I OLIVER

MÉS NOUS TEXTOS CATALANS ANTICS
DE LA «BIBLIOTECA CAPITULAR Y COLOMBINA» DE SEVILLA

*A Mn. Modest Prats i Domingo,
historiador de la llengua i mestre, en cordial homenatge*

Unes profitoses estades a la Biblioteca Capitular y Colombina de Sevilla han permès d'individuuar alguns textos catalans antics que fins ara havien romàs ocults a la percaça dels investigadors. No és ara el moment de fer un balanç definitiu, perquè no s'ha pas acabat el treball de camp en aquella rica biblioteca¹. En canvi, algunes troballes significatives, d'incidència particular en el camp de la història literària catalana, no haurien d'ésser entretingudes i per això ara les donem a conèixer.

Com és norma en aquest anuari, començarem descrivint els mss. que les contenen².

A) SEVILLA, BIBLIOTECA CAPITULAR Y COLOMBINA, MS. 7-5-9

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes:

a) Mides de superfície i gruix: 220 x 310 x 80.

b) Material: de pergami ras, amb contratapes de pergami.

c) Indicacions escrites: Contratapa I, en tinta: "R. 504" Fol. de guarda I, en tinta, lletra del s. XVIII: «Historias morales sagradas y profanas en Catalan | escribio este libro Raymundo Joffre». Etiqueta amb inscripció impresa: «Don Fernando Colón, hijo de | Don Cristóbal Colón, primer Almirante que descubrió las Indias, dejó | este libro para uso é provecho de | todos sus prójimos; rogado a Dios por él. Cláusula 49 del Testamento | del mismo Don Fernando, cum-|plida por el Cabildo Metropolitano de Sevilla». Contratapa II, en llapis: ,3'

2. Llom de la mateixa pell.

a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Enquadració arxivística. Tècnica de relligadura amb nervis, cinc dels quals són perceptibles.

1. Aquestes recerques han estat al·ludides i se n'ha donat resultats en el volum XVII d'aquest anuari, 295-380 i 545-569.

2. Seguim, encara que no al peu de la lletra, el mètode detallat en nota dins «ATCA», 17 (1998), 296-298.

b) Descripció de les seccions: 1) en pintura negra i dins un rectangle també negre: «N. 29»; 2) en tinta marron: «HISTORIAS | Morales Sagra-d-l-as y Profanas en Ca-l-talán | MS»; 3) buit; 4) restes d'etiqueta amb inscripció il·legible.

3. Altres elements.

a) Folis de protecció i de guarda: I foli de guarda al principi amb filigrana de toro [banyes, 4 potes i cua] i inscripció amb majúscula resseguida: GIUSTO.

b) Tancadors: 2 tancadors de pergamí en cada coberta; en la segona falta el tancador inferior.

c) Cobertes (fòlres): A les dues cobertes el folre és de pergamí, segurament l'antiga coberta del ms., malmesa i ara enganxada a la coberta nova.

4. Conclusió: L'enquadernació no és l'original i sembla datable del s. XVIII. Porta enganxada la que hi va fer posar Fernando Colón devers 1536.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: ms. homogeni.

2. Matèria: de paper.

4. Folis: I + 338 [1-12 num. en llapis; I-CCCXXIII num. en tinta; 1-2 num. en llapis i buits] [sense folis de guarda finals].

5. Dimensions: 210 x 300.

6. Plecs:

1 plec de 6 x 2, f. 1-12

1 plec de 8 x 2, f. I-XVI, amb reclam vertical: ‚seu romana’

1 plec de 8 x 2, f. XVII-XXXII, amb reclam: ‚En los dos altres’

1 plec de 8 x 2, f. XXXIII-XXXVIII, amb reclam vertical: ‚concordia fins’

1 plec de 8 x 2, f. XXXVIII-LXIII, amb reclam vertical: ‚son fort vils’

1 plec de 8 x 2, f. LXV-LXXXI, amb reclam vertical: ‚per terra e ab’

1 plec de 8 x 2, f. LXXXII-LXXXVII, amb reclam v.: ‚lo regne de Déu’

1 plec de 8 x 2, f. LXXXVIII-CXIII, amb reclam v.: ‚per l'amor del’

1 plec de 8 x 2, f. CXIII-CXXVIII, amb reclam vertical: ‚spiritual e posa’

1 plec de 8 x 2, f. CXXX-CXXXV, amb reclam vertical: ‚pelosa los’

1 plec de 8 x 2, f. CXXXVI-CLXI, amb reclam vertical: ‚faya per la part’

1 plec de 8 x 2, f. CLXII-CLXXVII, amb reclam vertical: ‚teroga axi’

1 plec de 8 x 2, f. CLXXVIII-CLXXXIII, amb reclam v.: ‚si be hi pensats’

1 plec de 8 x 2, f. CLXXXIII-CCVIII, amb reclam v.: ‚la ciutat’

1 plec de 8 x 2, f. CCX-CCXXV, amb reclam vertical: ‚altres ronelles’

- 1 plec de 8 x 2, f. CCXXVI-CCXXXI, amb reclam vertical: ,com es mayor'
- 1 plec de 8 x 2, f. CCXXXII-CCLVI, amb reclam vertical: ,gros e axi ple'
- 1 plec de 8 x 2, f. CCLVII-CCLXXII, amb reclam vertical: ,nou requer'
- 1 plec de 8 x 2, f. CCLXXIII-CCLXXXVIII, amb reclam vertical: ,de fet regis lo'
- 1 plec de 8 x 2, f. CCLXXXVIII-CCCIII, amb reclam vertical: ,lo rey comet'
- 1 plec de 6 x 2, f. CCCV-CCCXVI, amb reclam vertical: ,aço es gran'
- 1 plec coix de 6/4, f. CCCXVII-2

8. Foliació: Les foliacions del ms. són invariablement a l'angle superior dret del recto de cada foli, continuades i completes. La primera numeració [1-12] ha estat rectificada sobre una altra que començava en el foli de guarda I, que encara ostenta un ,1' escrit en llapis. La segona numeració, en tinta marron tènue, conviu amb una numeració, en tinta vermella, del foli I al XVII, escrita en xifres aràbigues del XVI o del XVII, i amb restes d'una altra numeració en llapis i xifres aràbigues, molt moderna, en la seva major partida esborrada, que començava al foli de guarda I i acabava al darrer foli actual, núm. 2 de la tercera numeració, i lògicament sumava 341 f.

10. Filigrana del cap de toro, semblant a les de BRIQUET IV, 14323, i PICCARD II, 2, 511, de 1460 i 1464, respectivament.

11. Forats per al ratllat.

12. Sistema de ratllat en tinta marron; es limita a enquadrar les dues caixes de les dues columnes.

III. CONTINGUT LITERARI

1. Folis 1-12: Taula. Fol 1r, *inc.*: «Capitol primer en quines riqueses habunden los homens comunament o en quines no en cartes I».

F IIv, *exp.*: «Capítol darer qui prosequex la dita materia». [En rúbrica:] «Detur pro pena scriptori gloria eterna | pro labore requies cum salvatore | Raymondus vocatur qui scripsit benedicatur | Cuius cognomen Joffre dicitur esse».

Folis I-CCCXXIIIv. Fol Ira, *inc.* [rúbrica]: «Capítol en quines riqueses habunden los homens comunament o en quines no» [fi de rúbrica]. «De aquesta contrarietat ve que en aquesta present vida los bons e los mals no habunden en unes matexes riqueses. Cat jatsesia que nostre Senyor dona ...»

F. CCCXXIIIv, *exp.*: «... ne per vituperii. Per tal diu la scriptura que lom qui va simplament e ab bona entencio aquell pot estar ab bona confiança, car Deus ho governa tots temps [rúbrica:] AMEN».

351 capítols sense numerar. Els folis Vr-IXr buits.

2. Identificació de l'autor i obra: Àmplia antologia dels llibres I, II, III i XII de *Lo Crestià*, de Francesc EIXIMENIS.

IV. ESCRITURA

1. Caixa d'escriptura: 135 x 180, a 2 cols. Impaginació: 23 + 60 + 10 + 65 + 52 x 36 + 180 + 82. Nombre de línies: 28-33.

3. Tipus de lletra i mans: Tot el ms. és de la mateixa mà, que escriu en lletra de transició de les formes gòtico-bastardes a les humanístiques, de cap a mitjan s. XV.

4. Reclams verticals.

5. Decoració: Rúbriques al final de la taula, a la darrera paraula de l'obra i als títols dels capítols. Inicials de capítol en majúscula vermella. Calderons vermells.

7. Timbre de la Biblioteca Colombina al foli 1r.

9. Copista: Raimon Joffre.

C 181

11. Antigues signatures: Fol 1r: «E T Tab. 134 n° 29». Fol. de guarda I: «7 5 9»

12. Notícies històriques: A contrallum es llegeix amb alguna dificultat la inscripció en tinta posada al capdavall de la coberta primitiva, ara contratapa II: «Este libro ansí enquadernado costó 96 dineros en Barcelona por junio de 1536 y el adobado vale 283 dineros».

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació bo, amb forats de corc.

2. Datació: Segona meitat del segle XV.

3. Origen català.

4. Propietaris i procedència: Fernando Colón i Capítol de la Catedral de Sevilla.

APÈNDIX I

Tenint en preparació un catàleg de tots els mss. eiximenisians, seria ara presumptuós per part nostra aventurar un judici sobre la significació d'aquest manuscrit. Si és cert, com hem suposat, que s'escriu dins la segona meitat del segle XV, és un indicatiu clar de la curiositat que desvetllà la gran 'obra' del menoret gironí. Les obres d'Eiximenis es copien i es tradueixen durant tot el segle XV, fins al moment de l'aparició de la impremta. L'ela-

boració d'una antologia, ultra ésser un encàrrec molt menys costós que enfrontar-se amb els volums imposants del *Crestià*, era una forma de donar a conèixer una obra que la seva vastitud en feia una eina poc manejable. Però no podem avançar conclusions, perquè hi ha d'altres antologies i resums d'altres obres d'Eiximenis, que encara no hem pogut estudiar. Per això avui ens limitem a transcriure i a identificar la taula dels capítols continguts en l'exemplar colombí, bo i esperant de contribuir a fer conèixer la difusió de l'obra d'Eiximenis.

Hem transcrit els textos amb la màxima fidelitat que ens ha estat possible, puntejant-los i accentuant-los a la moderna, introduint l'apòstrof i el guionet, i emprant el punt volat per a indicar els mots i les parts de mots que es troben agrupats i/o que el ms. eventualment separa. Hem posat entre claudàtors les nostres conjectures.

[1] [f. 1r] *Capítol primer en quines riqueses habunden los hòmens comunament, o en quines no*, en cartes I

III, c. 249

[2] *Capítol quant és a Déu plasent viure bé entre mals*, cartes II

III, c. 247

[3] *Capítol com los sants hòmens deuen ésser per tot lo món tenguts en gran reuerència*, en cartes III

III, c. 248

[4] *Com en la dilatació de xtianisme fonch en la virtuosa obra de Constantí emperador*

I, c. 75

[5] *Capítol qui prosegueix la istòria*

I, c. 76

[6] *Tots temps te estudies en fer la sua voluntat*, X

I, c. 77

[7] *Capítol com lo dit papa Siluestre instrobia a Constantí emperador a la fe cathòlica e-l bategà solemnement*, XI

I, c. 78

[8] *Capítol qui prosegueix la dita istòria*, XII

I, c. 79

[9] [f. 1v] *Capítol com la conuersió de Constantí fonch confirmada per nostre Senyor Déu dins lo cor del emperador*, XIII

I, c. 81

[10] *Capítol com e per qui és estada tresladada la Bíblia d'ebraych en latí grech*, XIII

I, c. 314

[11] *Capítol com sant Jerònim és estat lo principall que axí mateix donà lo present orde al psaltiri*, XV

I, c. 315

- [12] *Capítol com val més la treslació de sant Jerònim que dels LXXII tresladadors*, XVI
I, c. 316
- [13] *Capítol com no res menys la tresladació dels LXXII és estada necessària per moltes rabons*, XVII
I, c. 317
- [14] *Capítol com la translació de sant Jerònim deu ésser per moltes vies sobre totes les altres*, XVIII
I, c. 318
- [15] *Capítol qui respon a les rabons fetas contra sant Jerònim*, XVIII
I, c. 319
- [16] *Capítol contra vans theòlechs e peripàtics en lur apendre*, XVIII°
I, c. 326
- [17] *Capítol com ergul e maluada vida e amor de honors porten aytais studians a mala fi*, XXII
I, c. 327, 333 i 334
- [18] *Capítol qui són aquells que Déu veda que no-s curen de la sancta scriptura*, XXIII
I, c. 341
- [19] *Capítol contra quels theòlechs qui-s posen estudiar scièncias vanes*, XXV
I, c. 342
- [20] *Capítol com peccat de inmundícia empatxa fort d'entrar en los secrets de la sacra theologia*, XXV
I, c. 343
- [21] [f. 2r] *Capítol com peccat de malícia empatxa a hom d'entrar en los secrets de la sancta theologia* (sic), XXVI
I, c. 344
- [22] *Capítol de hun gran misteri de la manera dessus*, XXVII
- [23] *Capítol qui tracta de la dignitat principal si és quant al regne*, XXVIII
I, c. 242
- [24] *Capítol de la dignitat imperial*, XXVIII°
I, c. 244
- [25] *Capítol de la dignitat del rey de Ffrança*, XXX
I, c. 245
- [26] *Capítol de la dignitat del rey de Castella*, XXXI
I, c. 246
- [27] *Capítol de la dignitat del rey d'Aragó*, XXXII
I, c. 247
- [28] *Capítol de la dignitat del rey d'Anglaterra*, XXXII
I, c. 248
- [29] *Capítol de la dignitat del rey d'Ongria*, XXXII
I, c. 249
- [30] *Capítol de la dignitat del rey de Nàpols*, XXXIII
I, c. 250

- [31] *Capítol de la dignitat del rey de Sicília*, XXXIII
I, c. 251
- [32] *Capítol de la dignitat del rey de Portugal*, XXXIII
I, c. 252
- [33] *Capítol de la dignitat del rey de Nauarra*, XXXIII
I, c. 253
- [34] *Capítol de la dignitat del rey de Xipre*, XXXIII
I, c. 254
- [35] *Capítol del rey d'Ermínia*, XXXIII
I, c. 255
- [36] *Capítol del rey de Pollònia*, XXXIII
I, c. 255
- [37] *Capítol del rey Dàsia*, XXXIII
I, c. 255
- [38] *Capítol del rey de Roniega*, XXXIII
I, c. 255
- [39] *Capítol del rey de Boèmia*, XXXIII
I, c. 255
- [40] *Capítol del rey de Boesia*, XXXIII
I, c. 255
- [41] *Capítol del rey d'Escòsia*, XXXIII
I, c. 255
- [42] *Capítol del rey de Ibèrnia*, XXXIII
I, c. 255
- [43] *Capítol del rey de Tàrcia*, XXXIII
I, c. 255
- [44] [f. 2v] *Capítol del rey d'Enamarca*, XXXIII
I, c. 255
- [45] *Capítol de altres prínceps, comptes e marquesos e molts altres senyors qui són en cristiandat*, XXXIII
I, c. 255
- [46] *Capítol qui tracte del peccat original, ço és, algun dubte que algú vol saber*, XXXIII
III, c. 26 [?]
- [47] *Capítol si lo diable poria engenrar algun hom*, XXXV
III, c. 33
- [48] *Capítol quant ignorància coniuicta o natural excusa e quant no*, XXXVI,
III, c. 45
- [49] *Capítol com nostre Senyor Déu cortesament descobre los peccats amaguats*, XXXVII
III, c. 65

- [50] *Capítol qui dóna exemplis de les tres maneres que Déus té en amagar o en des-cobrir los nostres peccats, XXXVIII*
III, c. 66
- [51] *Capítol qui posa com se pot en nós refredar la dita cobeiança, XXXXI*
III, c. 78
- [52] *Capítol com Déus vol que les sanctes persones perceben a-uegades en esta uida aquesta malícia natural en si-mateix, XXXXII*
III, c. 82
- [53] *Capítol de malícia, XXXXIII*
III, c. 85 (?)
- [54] *Capítol qui posa pobeticalment com l'om maliciós és fort terribla cosa, XXX-XIIII*
III, c. 86
- [55] *Capítol qui proua encara per eximplis com humana malícia és la pigor cosa del món, XXXXIIII*
III, c. 87
- [56] *Capítol qui ensenya que la nostra culpable malícia és prolech (sic) infinit de tots mals, XXXXV*
III, c. 88
- [57] *Capítol qui posa remeys a-refrenar la malícia del hom, XXXXVI*
III, c. 89
- [58] *Capítol qui ensenya qual és la segona rayl de malícia, la qual se apella poch seny, XXXXVII*
III, c. 91
- [59] *Capítol com deu hom usar dels clergues maliciosos, XXXXVIII*
III, c. 92
- [60] [f. 3r] *Capítol com malícia de fembra és major que tota altra malícia e per quines rahons, XXXXVIII*
III, c. 93
- [61] *Capítol com vn-hom castiga la malícia de sa muler per via de uergonya, XXXXVIII*
III, c. 94
- [62] *Capítol com hom pot castigar malícia de fembra, per via de pabor, L*
III, c. 95
- [63] *Capítol que malícia febril se reprèn no donant los senyoria, LII*
III, c. 96
- [64] *Capítol per quines maneres l'om pot homiliar la malícia o audàcia e altiuesa de sa muller, LIII*
III, c. 97
- [65] *Capítol com malícia de fembra deu hom corregir tantost al comensament e-no-la deu lexar envelir massa, LIIII*
III, c. 98

- [66] *Capítol com la terça rayll de malícia és ergull e supèrbia*, LIIII
III, c. 99
- [67] *Capítol com appar per exempli que l'om cruel és cruelment punit*, LV
III, c. 101
- [68] *Capítol qui posa que la rayll de malícia és fúria*, LV
III, c. 102
- [69] *Capítol de la v^a rayll de malícia és rusticitat e pagesia*, LVI
III, c. 103
- [70] *Capítol com és fort mala rusticitat e malícia pagesiuol e la lur horadura què mereix*, LVII
III, c. 104
- [71] *Capítol qui proua aquel mateix propòsit per vna faula d'un laó e de son fill*,
LVII
III, c. 105
- [72] *Capítol com lo leó major donà al present propòsit bons prouerbis a son fill*,
LVIII
III, c. 106
- [73] *Capítol qui posa diuersos exemplis ensenyants que Déu ha fort ponits aquells qui heren maliciosos desconexents e pagesiuols*, LVIII
III, c. 107
- [74] *Capítol quines propietats ha rustical malícia*, LX
III, c. 108
- [75] *Capítol per quins senyals pot conèixer aytals hòmens*, LXI
III, c. 109
- [76] *Capítol com crueltat e desconexença són en special los principals deffaliments de aquests hòmens*, LXII
III, c. 110
- [77] [f. 3v] *Capítol qui proua per istòria que no-s deu hom molt confiar en prometences ni en paraules d'aytals hòmens*, LXII
III, c. 111
- [78] *Capítol com per alguns senyals forans hom pot conèixer los hòmens maliciosos*,
LXIII
III, c. 112
- [79] *Capítol com los maliciosos en sa-uida troben qui-ls gita a terra, e veuràs ho per la faula que-s segueix*, LXIII
III, c. 116
- [80] *Capítol com alguns se homilien per estar los ferm en la cara*, LXIII
III, c. 121
- [81] *Capítol que home scelerat, per tu desliurat de mort contra justícia, null temps serà ton amich*, LXV
III, c. 125

- [82] *Capítol com se troben enganats aquells qui affectuosament cerquen amistats entre los hòmens d'esta uida*, LXVI
III, c. 134
- [83] *Capítol com l'om donat al seruey de Déu se deu molt guardar de aytals amistats*, LXVII
III, c. 135
- [84] *Capítol qui fa homey acordat que no muyra a mala mort*, LXVIII
III, c. 218
- [85] *Capítol eximpli d'un rey qui faya penjar injustament vn hom*, LXVIII
III, c. 219
- [86] *Capítol com Déus puní un hom e posa-u per eximpli per què se retenia lo loguer dels faynés*, LXX [LXIXv - LXXr]
III, c. 227 i tros final del c. 226
- [87] *Capítol per què los mals són més que los bons*, LXX
III, c. 235
- [88] *Capítol qui argueix e proua que Déu no dampna la multitut de les gents*, LXXI
III, c. 236
- [89] *Capítol quins ne quals són aquells qui auorrexen los bons*, LXXII
III, c. 241
- [90] *Capítol vn exempli del abat Machari*, LXXIII
III, c. 283
- [91] *Capítol que peccat porta l'om peccador a la pena infernal*, LXXV
III, c. 287
- [92] *Capítol que gola tol al hom la vergonya e-li fa d'altres mals per los quals deu ésser mort*, LXXV
III, c. 302
- [93] [f. 4r] *Capítol la segona fila de gola se apella viltat*, LXXVII
III, c. 308
- [94] *Capítol com l'om abstinent puga en breu en alt stament*, LXX VIII°
III, fragments dels cc. 321, 318, 323, 329
- [95] *Capítol exempli molt bell*, LXXX
III, c. 349, segona meitat; 350; 351, 352
- [96] *Capítol qui posa vna letra que vn golafre ecclesiàstich tramès a vn metge per demanar-li de consel sobre lo regiment de sa-uida*, LXXXI
III, c. 354
- [97] *Capítol qui posa la resposta que lo metge feu al dit capela*, LXXXII
III, c. 345
- [98] *Capítol com dalicadament viure és gran perill a-clergues e majorment a-religiosos*
III, c. 364
- [99] *Capítol com vn frare menor fonc conuidat*, LXXXIII
III, c. 370

- [100] *Capítol com hom deu si-mateix compondre honestament quant menga,*
LXXXV
III, c. 376
- [101] *Capítol com l'om nodrit se deu guardar d'alguns vicis en taula,* LXXXVI
III, c. 377
- [102] *Capítol qui prosegueix encara aquells mateixos documents de compondre si-mateix menjant en taula,* LXXXVI
III, c. 378
- [103] *Capítol com hom deu en taula conseruar cortesia,* LXXXVII
III, c. 379
- [104] *Capítol com en special deu hom attendre que en taula hom no torb los altres,*
LXXXVIII
III, c. 380
- [105] *Capítol a què deu attendre aquel qui serueix en taula,* LXXXVIII
III, c. 381
- [106] *Capítol qui posa la condició dels mals seruidors,* LXXXX
III, c. 382
- [107] *Capítol qui segueix la condició dels mals seruidors,* LXXXXI
III, c. 383
- [108] *Capítol com deu hom contractar les viandes e ço que hom menga en taula,*
LXXXXII
III, c. 384
- [109] *Capítol qui dóna alguns documents contra immundícies e metzines posades en taula,* LXXXXIII
III, c. 385
- [110] *Capítol com no deu parlar negú masa souint de vi e qual manera de beure és millor,* LXXXXIII
III, 386
- [111] {f. 4v} *Capítol quantes veguades deu hom beure en taula sens reprensió,*
LXXXXIII
III, 387
- [112] *Capítol qui posa altres documents sobre l'ordenat e honest beure,* LXXX-
XIII
III, c. 388
- [113] *Capítol qui posa com se deu amerar lo vi,* LXXXXV
III, c. 389
- [114] *Capítol com en conuïts deu hom squiuar totes offenses,* LXXXXVI
III, c. 390
- [115] *Capítol qui posa remey contra lo pecat de gola,* LXXXXVII
III, c. 391 (?)
- [116] *Capítol qui posa en què sta la preciositat del temps,* LXXXXVIII
III, c. 447

[117] *Capítol qui posa quals coses són aquelles qui empatxen nostra conuersació a Déu*

III, c. 452

[118] *Capítol per quins remeys se pot remeyar peresa de hom joue segons los philòsofs, C*

III, c. 464

[119] *Capítol com vna dona notable ensenyà per rabó a vn caualler que per vna joya que-li donaua volia fer mal de son prou ab-ella e que ell era digne de mort, CI*

III, c. 489

[120] *Capítol qui ensenya per dues istòries que cascun seruey no merex tot guardó, CII*

III, c. 491

[121] *Capítol qui posa alguns exemplis de bèsties ensenyant elles formar conexença, CIII*

III, c. 494

[122] *Capítol qui en special no pot hom ésser prou conexent, e con desconexença fonc fort punida per los antichs, CIII*

III, c. 495

[123] *Capítol com lo caual li proua que l'om és animal fort desconexent, CIV*

III, c. 496

[124] *Capítol com lo bou e-l ase e-lo cha confirmen aquella matexa rabó, CV*

III, c. 497

[125] *Capítol quina disposició e preàmbol feu la segonya quant volc reuelar al leó qualls eren sos curials desconexents, CVI*

III, c. 498

[126] [f. 5r] *Com la segonya proposà al leó agudament contra la desconexença del lop e de-la serpent, CVII*

III, c. 499

[127] *Capítol com los aucells són forts conexents, CVIII*

III, c. 500

[128] *Capítol a-qui pertany en special que sia més cortès e més conexent que altra persona, CVIII*

III, c. 501

[129] *Capítol com en gran anxietat aporta luxúria a-hom vell quant pren muller joue*

III, c. 548

[130] *Capítol con Picuri prouà enamorament e com fonc inpugnat, CX*

III, c. 549, 551 y 561

[131] *Capítol com deu hom tenir las files castigades, CXI*

III, c. 577, segona part

[132] *Capítol de la natura de la leona*

III, c. 583, 585, 602

- [133] *Capítol com fembra jabent carnalment ab fembra fonc jutgada per sodomita*, CXII
III, c. 609
- [134] *Capítol com per squiuar luxúria deu hom auorir ballar, saltar, jugar dissolutament*, CXIII
III, c. 613
- [135] *Capítol quants mals ha feyts lo ballar e com van riure és perilosa cosa*, CXIII
III, c. 614
- [136] *Capítol qui posa istòria com per doctrina angelical appar que ballar vanament e alegrar és fort gran mal*, CXIII
III, c. 615
- [137] *Capítol qui ensenya que-ll ball és bo e sant*, CXV
III, c. 616
- [138] *Capítol com hom se pot guardar de fer àuol sa muller e de viure gelós*, CXVI
III, 644
- [139] *Capítol com pot hom lunyar sa casa de tota alchauteria*, CXVII
III, 625
- [140] *Capítol qui posa quals alcauots són pijors que tots los altres*, CXVII
III, 626
- [141] *Capítol qui posa lo complaximent del abbat Moysès sobre aquells qui molt amen los delits carnals*, CXVIII
III, 646
- [142] *Capítol contra aquells qui ab art special se fan bells hòmens*, CXVIII^o
III, c. 670
- [143] [f. 5v] *Capítol quant és gran perill a les dones qui-s pinten e-s fan beles ab art special*, CXX
III, c. 671
- [144] *Capítol qui posa vna poèthica istòria per esquiuar a-les dones que no-s pinten*, CXX
III, c. 672
- [145] *Capítol com lo pintar de les dones ve per culpa dels marits que són affeminats*, CXXI
III, c. 674
- [146] *Capítol com l'ome se vol fer més afable que no cal e és a-tots fexuc e anujós*, CXXII
III, c. 682, 696, 708
- [147] *Capítol qui reprèn lo vici de uestir qui és superfluitat de vestidures*, CXXIII
III, c. 711
- [148] *Capítol qui posa tres males obres en special que fan les dones per honrar si-matexes*, CXXIII
III, c. 716

- [149] *Capítol com los marits deuen retraure lurs mullers de llurs grans afaytaments e si-no-u fan és los gran perill*, CXXXVI
III, c. 718
- [150] *Capítol què deuen fer los hòmens quan veben que lurs mullers se bornen massa*, CXXXVII
III, c. 719
- [151] *Capítol com les dones han gran deffaliment en demanar uestidures sens tot remey*, CXXXVIII
III, c. 720
- [152] *Capítol qui posa per istòria tot inmunde tochament de sa persona*, CXXXVIII
III, c. 726
- [153] *Capítol qui posa documents al hom per conseruar si matex en bon stament e lo preserua de venir a pobrea*, CXXX
III, c. 781
- [154] *Capítol qui tocha per quina manera l'om se pot fer rich*, CXXX
III, c. 782
- [155] *Capítol qui tocha altres doctrines sobre aquella matexa matèria*, CXXXI
III, c. 783
- [156] *Capítol qui posa història contra los generosos auars*, CXXXII
III, c. 786
- [157] *Capítol d'enuega*, CXXXIII
III, c. 793 (?)
- [158] *Capítol quants malls procura la ira*, CXXXIII
III, c. 810
- [159] *Capítol que ira fa al-hom reuelar los secrets a.ell comanats*, CXXXV
III, c. 816
- [160] [f. 6r] *Capítol qui posa istòria contra los reueladós de secrets*, CXXXVI
III, c. 817
- [161] *Capítol qui posa altra istòria en aquest mateix propòsit*, CXXXVI
III, c. 818
- [162] *Capítol d-una nobla dona contra los murmuradós*, CXXXVII
III, c. 848
- [163] *Capítol qui inpugna aquell mateix peccat de murmuració*, CXXXVIII
III, c. 847
- [164] *Capítol qui ensenya per Grisòstom que dir mal d'al{tre} és greu peccat*, CXXXVIII
III, c. 861
- [165] *Capítol qui parla de jactància per eximplis*, CXXXX
III, c. 884 (?)
- [166] *Capítol com dones se duen comportar quant són menaçades*, CXXXXI
III, c. 895

- [167] *Capítol com los hòmens enamorats se deuen comportar quant són menaçats*, CXXXXXII
 III, c. 896
- [168] *Capítol qui recompta altra història*, CXXXXXII
 III, c. 897 (?)
- [169] *Capítol de riure*, CXXXXXIII
 III, c. 910 (?)
- [170] *Capítol com se deu hom guardar de dir falsies*
 III, c. 936
- [171] *Capítol com deu hom creure a les fembres ab gran deliberació per rabó de lur falsies e passions*, CXXXXXIII
 III, c. 939
- [172] *Capítol com fembra és fort falsa e deceptiva*, CXXXXXV
 III, c. 944
- [173] *Capítol qui proua aquell mateix propòsit per diuerses poetas*, CXXXXXVI
 III, c. 947
- [174] *Capítol qui posa aquell mateix propòsit per diuerses rahons*, CXXXXXVII
 III, c. 948
- [175] *Capítol qui afferma aquell mateix propòsit per altres euidències*, CXXXX-VIII
 III, c. 949
- [176] *Capítol qui ensenya que los damunt dits qui han parlat contra dones no diguen veritat*, CXXXXXVIII
 III, c. 950
- [177] *Capítol qui respon a la primera rabó feta en lo capítol precedent*, CL
 III, c. 951
- [178] *Capítol qui respon a la segona rabó e terça e quarta feta contra ço que dit és que no degua hom creure a les dones sinó a-tart*, CLI
 III, c. 952
- [179] *Capítol que conferma les falcies de les dones per història special*, CLII
 III, c. 953
- [180] *Capítol qui conferma aquella mateixa istòria*, CLIII
 III, c. 954
- [181] *Capítol qui conferma la dita istòria ajustant-hi algunes doctrines al propòsit principal de la falcia de les dones*, CLIII
 III, c. 955
- [182] [f. 6v] *Capítol com deu hom auorir paraules blasfemadores de Déu*, CLV
 III, c. 959
- [183] *Capítol per quantes maneres se pot hom tochar si-matex desonestament*, CLV
 III, c. 982
- [184] *Capítol qui posa història d'un hom qui letgament polluïa si-matex*, CLVI
 III, c. 983

- [185] *Capítol qui posa quant peccat és letgament tochar altre*, CLVII
III, c. 984
- [186] *Capítol qui posa set actes del noble caualler e tracta ací solament del primer*, CLVII
II, c. 2
- [187] *Capítol qui posa de las set condicions damunt dites la segona e la terça*, CLVIII
II, c. 3
- [188] *Capítol qui posa de les set condicions damunt dites la quarta, cinquena, sisena e setena*, CLVIII
II, c. 4
- [189] *Capítol com alguns altres presumptuosos religiosos fan contra algunes doctrines*, CLVIII
II, c. 25
- [190] *Capítol com pot ésser reprès cascú d'aquells qui jutgen los temptats e menyspresen*, CLXI
II, c. 27
- [191] *Capítol com deu hom corregir los prophetas falsaris de aquest temps*, CLXII
II, c. 63
- [192] *Capítol com tempta los hòmens lo diable per gran inoportunitat e continuació*, CLXIII
II, c. 105
- [193] *Capítol com lo dimoni tempta hom a-veguades de coses fort letges contra la magestat de Déu e dels sancts*, CLXIII
II, c. 106
- [194] *Capítol qui posa eximplis de-la damunt dita temptació*, CLXV
II, c. 120
- [195] *Capítol com deu hom fugir amor carnal especial de vil fembra*, CLXVI
II, c. 121
- [196] *Capítol qui posa altres remeys contra les altres amors carnalls*, CLXVI
II, c. 122
- [197] *Capítol qui posa com aytals amors són subiramment (sic) periloses a les persones scients*, CLXVII
II, c. 123
- [198] [f. 7r] *Capítol qui posa manera com pot hom lezar l'amor carnal*, CLXVIII
II, c. 124
- [199] *Capítol qui posa encara com pot hom lezar l'amor carnal ab altres maneres e consells*
II, c. 125
- [200] *Capítol qui posa com per declinació de fembres nexen als hòmens grans temptacions*, CLXX
II, c. 163

- [201] *Capítol qui posa com les fembres se deuen fort lunyar dels hòmens per conseruació de sa honestat*, CLXXI
II, c. 166
- [202] *Capítol qui posa altres rahons en aquell mateix propòsit*, CLXXII
II, c. 167
- [203] *Capítol que neguna fembra no deu habitar ab hom fora matrimoni*, CLXXIII
II, c. 169
- [204] *Capítol qui posa exempli de vn hom temptat de carnal inpresió feta a-la sua ànima, e quin remey hi pres*, CLXXV
II, c. 174
- [205] *Capítol de vn gran caualler qui desigaua hauer nom e fama*, CLXXVII
II, c. 190
- [206] *Capítol com Déus auorex lo món per ço com és vel e horat*, CLXXVII
II, c. 192
- [207] *Capítol qui ensenya en què sta sumàriament la vanitat del món*, CLXXVIII
II, c. 193
- [208] *Capítol qui posa com la vanitat del món tol lo seny als hòmens*, CLXXVIII
II, c. 194
- [209] *Capítol qui posa remey contra la malícia del hom qui és la sua fortuna*, CLXXXI
II, c. 199
- [210] *Capítol qui posa remey que és pensar en los hòmens passats*, CLXXXII
II, c. 200
- [211] *Capítol qui posa lo quart remey contra la vanitat del món e és legir souint les sanctes scriptures*, CLXXXII
II, c. 201
- [212] *Capítol qui posa altre exempli an aquell mateix propòsit*, CLXXXIII³.
- [213] *Capítol qui posa altre exempli an aquell mateix propòsit*, CLXXXV
II, c. 215
- [214] [f. 7v] *Capítol qui posa lo setèn remey general contra tota temptació*, CLXXXVI
II, c. 216

3. Per bé que en les taules dels capítols del *Llibre Segon del Cristià* dels mss. 1791 i 2215 de la BNM són previstos dos capítols amb l'encapçalament *Capítol qui posa altre exemple en aquell mateix propòsit*, de fet els dos mss. només transcriuen el segon, amb la circumstància que en el ms. 1791 el capítol és numerat 215 i en el ms. 2215 el mateix capítol porta el número 214. Esperem que el ms. 41 de la Bibl. Metropolitana de València, que fins ara no hem pogut consultar, doni la clau d'aquest problema.

[215] *Capítol com en temps que l'om és temptat pot girar lo cor en lo regne de Déu,* CLXXXVI

II, c. 217

[216] *Capítol com és letga cosa a primogènit de gran senyor desigar la mort de son pare per desig de senyorejar,* CLXXXVII

XII, c. 477

[217] *Capítol qui conferma lo precedent propòsit per altres vies,* CLXXXVIII

XII, c. 478

[218] *Capítol quins perills encorren los prínceps per mals confessors ne com lur saluació n'és fort perilosa,* CLXXXVIII

XII, c. 483

[219] *Capítol com tot príncep e tot bon hom deu amaguar los pecats e celar dels eclesiàstichs,* CLXXXVIII

XII, c. 485

[220] *Capítol qui posa istòria prouant lo dit propòsit,* CLXXXVIII

XII, c. 504

[221] *Capítol qui continua la dita istòria,* CLXXXVIII

XII, c. 505

[222] *Capítol qui encara continua la dita istòria,* CLXXXVIII

XII, c. 506

[223] *Capítol encara continuant la dita istòria,* CLXXXV

XII, c. 507

[224] *Capítol qui continua la dita istòria,* CLXXXVI

XII, c. 508

[225] *Capítol com deu hauer temprança en bocha de príncep,* CLXXXVIII

XII, c. 525

[226] *Capítol que príncep no parla molt quant menga,* CLXXXVIII

XII, c. 526

[227] *Capítol com tot príncep se deu guardar de beure desordonat per tal que no-li faça reuelar los sacrets a-ell comanats,* CCII

XII, c. 530

[228] *Capítol qui posa ço que dit és per vna istòria,* CCIII

XII, c. 531

[229] *Capítol com és gran perill de dampnació an aquells qui maten lurs mullers,* CCIII

XII, c. 544

[230] *Capítol lo príncep fort no prea res ne tem perdre los béns temporalls ne luyar-se persones cares quant la virtut o requer,* CCVI

XII, c. 567

[231] *Capítol qui príncep fort no tem persecucions ne turmens,* CCVI

XII, c. 570

- [232] *Capítol que a-príncep appar sobiranament mal que sia pahurat*, CCVII
XII, c. 576
- [233] [f. 8r] *Capítol com los vasals majorment los hòmens honorables deuen ésser enfortits quant és loc e temps*, CCVIII^o
XII, c. 577
- [234] *Capítol qui proua per istòria ço que dit és que s'esdeuen en València*, CCVIII^o
XII, c. 578
- [235] *Capítol com los barons se deuen fort enfortir e comoure per mal estament de regne*, CCX
XII, c. 579
- [236] *Capítol qui proua aquel matex propòsit per istòria*, CCXI
XII, c. 580
- [237] *Capítol com lo rey d'Ongria respòs altament sobre la mort d'un mal seruidor seu*, CCXII
XII, c. 581
- [238] *Capítol com appar per istòria que gran vergonya és al príncep que ell faça justícia dels altres e ell en sa persona faça contra justícia*, CCXIII
XII, c. 584
- [239] *Capítol com per prechs de muller lo príncep no deu lexar justícia*, CCXIII
XII, c. 589
- [240] *Capítol qui posa assenyalada istòria com molt plau a Déu hauer gran zell contra mala gent e lurs males obres*, CCXIII
XII, c. 594
- [241] *Capítol qui continua la dita istòria*, CCXV
XII, c. 595
- [242] *Capítol qui continua la dita istòria*, CCXVI
XII, c. 596
- [243] *Capítol com príncep deu ensenyar pietat als hòmens*, CCXVII
XII, c. 598
- [244] *Capítol qui ensenya per istòria com crueltat deu ésser fort punida per senyor*, CCXVIII^o
XII, c. 599
- [245] *Capítol quanta ne quina paciència deu hauer lo príncep als altres prínceps vens e stranys*, CCXVIII^o
XII, c. 614
- [246] *Capítol com la paciència dels passats deu moure lo príncep a-paciència*
XII, c. 615
- [247] [f. 8v] *Capítol com un philòsof reprès Rondal regint Rauenna*, CCXXII
XII, fragments dels 617, 618, 621, 623
- [248] *Capítol com lo príncep deu honrar sos vasalls*, CCXXIII
XII, c. 625

- [249] *Capítol quina deu ésser amor de senyor envers son vasayl*, CCXXV
XII, c. 627
- [250] *Capítol quina art deu tenir lo príncep en ses amistats*, CCXXVI
XII, c. 629
- [251] *Capítol qui prosegueix la dita istòria començada en lo capítol pus prop precedent*, CCXXVII
XII, c. 630
- [252] *Capítol com príncep deu rebebre los stranys*, CCXXVIII
XII, c. 631
- [253] *Capítol qui proua allò-matex per istòria*, CCXXVIII^o
XII, c. 632
- [254] *Capítol com grans béns se'n seguexen als prínceps*, CCXXXI
XII, c. 634
- [255] *Capítol que pigor és senyor hauer que senyor dissipador*, CCXXXII
XII, c. 636
- [256] *Capítol per què tol Déu las riqueses als grans senyors*, CCXXXIII,
XII, c. 637
- [257] *Capítol que gran tresor e mal ajustat no profita*, CCXXXIII
XII, c. 638
- [258] *Capítol que prosegueix encara les viltats del hom auar*, CCXXXV
XII, c. 641
- [259] *Capítol qui proua per istòria quanta és la maluestat del príncep auar ne a quant mal los aporta*, CCXXXVI
XII, c. 642
- [260] *Capítol qui proua aquel mateix propòsit per altra istòria*, CCXXXVII
XII, c. 643
- [261] *Capítol qui aproua alò-matex per altra istòria*, CCXXXVIII
XII, c. 644
- [262] *Capítol qui posa reuelació declarant per què principalment los prínceps són grans peccadors*, CCXXXVIII^o
XII, c. 645
- [263] *Capítol qui continua la dita istòria*, CCXXXIX
XII, c. 645
- [264] *Capítol què deu fer príncep quant no ha tresor e és poderosament esuait*, CCXXXI
XII, c. 651
- [265] *Capítol res no deu duptar de fer lo príncep que peccat no sia per hauer pau*, CCXXXIII
XII, c. 654
- [266] [f. 9r] *Capítol qui posa per istòria exempli als reys com deuen respondre sàuiament e bomil a-lurs pobles en las corts*, CCXXXIII
XII, c. 670

- [267] *Capítol qui ensenya com per homil resposta del príncep a les corts tots sos vasalls són asuau(j)ats de-les injúries rebudas, CCXXXXV*
XII, c. 671
- [268] *Capítol com lo canceller deu ésser home benigne, dolç e tractable e sens pompa e ergull, CCXXXXVI*
XII, c. 681
- [269] *Capítol qui posa per faula quines condicions deu hauer lo príncep ne quines no, CCXXXXVII*
XII, c. 682
- [270] *Capítol que posa de vn jub que fonc feyt d'un mal canceller qui per complaure a son rey signà vna letra de deposició d'un prelat, CCXXXXVII*
XII, c. 683
- [271] *Capítol que lo canceller sia sobiranament honest, CCXXXXVIII^o*
XII, c. 684
- [272] *Capítol qui posa d'un gran jub fet d'un canceller luxuriós, CCXXXX-VIII°*
XII, c. 685
- [273] *Capítol qui posa exempli com dons corronpen a-veguades aquells qui són tenguts per bons, CCL*
XII, c. 688
- [274] *Capítol qui recompta altres històrias semblants com los jutges deuen ésser fort prudents, CCLII*
XII, c. 694
- [275] *Capítol com lo canceller no cregua tost a-negú, CCLIII*
XII, c. 696
- [276] *Capítol com a-veguades no és legut de pregar per lo criminós que no sia ponit, CCLVI*
XII, c. 701
- [277] *Capítol com lo jutje deu ésser auisat e prudent en las falcies dels hòmens, CCLVI*
XII, fragments dels capítols 710 i 718
- [278] *Capítol com Déus gira los consells dels mals consellers contra ells a la fi, CCLVII*
XII, c. 731
- [279] *Capítol qui posa specials reglas qui-s deuen seruar en lo consel, CCLVII*
XII, c. 737
- [280] *Capítol quin deu ésser camarlenc de príncep, CCLVIII*
XII, c. 738
- [281] [f. 9v] *Capítol qui posa stil que deu tenir camarlenc al príncep, CCLVIII^o*
XII, c. 739
- [282] *Capítol qui posa al camarlenc art de fer bé son offici, a-profit de la comunitat e del senyor, CCLVIII^o*
XII, c. 740

- [283] *Capítol quin ne qual deu ésser algotzir*, CCLXI
XII, c. 741
- [284] *Capítol com algotzir deu attendre a les retgles següents*, CCLXII
XII, c. 742
- [285] *Capítol com l'algotzir deu ésser piadós*, CCLXIII
XII, c.1 743
- [286] *Capítol com l'algotzir deu attendre a les execucions de la justícia*, CCL-
XIII
XII, c. 744
- [287] *Capítol contra mals execudors de justícia*, CCLXV
XII, c. 745
- [288] *Capítol què pertany a fer a majordom*, CCLXV
XII, c. 746
- [289] *Capítol qui ne qual deu ésser mestre racional e escriuà de recció*, CCLXVII
XII, c. 747
- [290] *Capítol qui ne qual deu ésser tresorer de príncep*, CCLXVII
XII, c. 748
- [291] *Capítol com aquest offici és de gran e terrible càrec*, CCLXVIII
XII, c. 749
- [292] *Capítol quals són grans uicis en lo tresorer*, CCLXVIII
XII, c. 750
- [293] *Capítol a-què és acompanyat lo tresor del príncep e com deu ésser partit*,
CCLXVIII
XII, c. 751
- [294] *Capítol quin hom deu ésser tresorer del príncep hi ensenya que no sia cler-
gue*, CCLXX
XII, c. 752
- [295] *Capítol que jubeu no sia tresorer de príncep*, CCLXXI
XII, c. 753
- [296] *Capítol que hom castrat no-deu ésser tresorer de príncep*, CCLXXII
XII, c. 754
- [297] *Capítol que notable ciutadà és bo per a tresorer e millor que lo caualler*,
CCLXXIII
XII, c. 755
- [298] *Capítol que los curials tots vénen a la cort ab gran desig e feruor e açò és la
lur primera misèria*, CCLXXIII
XII, c. 756
- [299] [f. 10r] *Capítol que legoteria e falcia és lur segona misèria*, CCLXXIII
XII, c. 757
- [300] *Capítol que la terça misèria dels curials és que prenen volenters dons e
corrupcions*, CCLXXVI
XII, c. 758

- [301] *Capítol que la quarta misèria dels curials és falça amistat*, CCLXXVII
XII, c. 759
- [302] *Capítol qui posa per història ço que posa lo pus prop precedent capítol*,
CCLXXVIII
XII, c. 760
- [303] *Capítol qui posa parlant sobre dampnació dels curials*, CCLXXVIII^o
XII, c. 763
- [304] *Capítol qui posa per història la sisena misèria dels curials e és ociositat*,
CLXXXI
XII, c. 764
- [305] *Capítol de la setena misèria dels curials, e és que són fort carnals*, CCLXX-
XII
XII, c. 765
- [306] *Capítol qui proua per història com la carnalitat e gran gelosia dels curials
se pot inpugnar*, CCLXXXII
XII, c. 766
- [307] *Capítol com la malícia del dit gelós fonc inpugnada e la sua fola creduli-
tat*, CCLXXXIII
XII, c. 767
- [308] *Capítol com los deffaliments fembrils se cobren en les dones*, CCLXXXIII
XII, c. 781
- [309] *Capítol com príncep deu fer que les fembres se mostren bones reprenent lurs
cobeiançes*, CCLXXXV
XII, c. 782
- [310] *Capítol que lo príncep faça mantenir los matrimonis en lur peu*,
CCLXXXVI
XII, c. 785
- [311] *Vn exempli de vn pagès*, CCLXXXVI
XII, c. 788
- [312] *Capítol com no bonrar pare e mare és gran confusió als infants e com bon-
rar fa ells fortunats e com lur maledicció és a-ells fort dapnosa*, CCLXXXVI
XII, c. 794
- [313] [f. 10v] *Capítol que lo príncep sàpia que lo pare e la mare són tenguts de
dar vida als infants*, CCLXXXVIII
XII, c. 792
- [314] *Capítol com per amor de frare ne de sor no deu hom fer res contra Déu*,
CCLXXXVIII
XII, c. 796
- [315] *Capítol com malas lenguas dissipen les amistats*, CCLXXXX
XII, c. 806
- [316] *Capítol qui per fisonomia se pot l'om conèixer per uia de natura*, CCLXXXXI
XII, c. 812

- [317] *Capítol com los passats deffensauen veritat vigorosament*, CCLXXXII
XII, c. 819
- [318] *Capítol com hom generós se deu dolre del mal de-la comunitat*, CCLXXX-
XII
XII, c. 820
- [319] *Capítol que hom generós és naturalment soptil e industriós*, CCLXXXIII
XII, c. 821
- [320] *Capítol que hom generós attén molt aja honor tots-temps*, CCLXXXIII
XII, c. 822
- [321] *Capítol que hom generós és fort e sens esmayament*, CCLXXXV
XII, c. 823
- [322] *Capítol que hom generós no pot soferir que negú en sa presència sia desonrat*,
CCLXXXVI
XII, c. 824
- [323] *Capítol qui proua per istòria ço que dit és*, CCLXXXVII
XII, c. 825
- [324] *Capítol qui proua allò-mateix per altra istòria*, CCLXXXVIII
XII, c. 826
- [325] *Capítol que lo príncep attena a-les costumes de sos pobles*, CCLXXXVIII
XII, c. 829
- [326] *Capítol que lo príncep attena a-la fama de sos pobles*, CCLXXXVIII
XII, c. 830
- [327] *Capítol com se deu hom regir ab dones d'orde e dades a Déu per vot de vir-
ginitat*, CCC
XII, c. 859
- [328] *Com lo príncep deu attendre a pacificar los seus*, CCC,
XII, c. 867
- [329] *Capítol qui enfortuna l'om per son pecat e falça sperança*, CCC
XII, c. 869
- [330] [f. 11r] *Capítol per quin senyal e com se conex la mala fortuna*, CCCI
XII, c. 871
- [331] *Capítol com és perillosa cosa als prínceps afligir los simples e pobres e com se
deu hauer ab ells*, CCCII
XII, c. 873
- [332] *Capítol com lo príncep se deu hauer ab los ociosos e rics reposat[s]*, CCCIII
XII, c. 875
- [333] *Capítol què farà lo príncep o rey qui veurà son enemic e son regne soberc a
si matex*, CCCIII
XII, c. 876
- [334] *Capítol si lo rey fell pot esuahir son enamic ab ajuda de infells, si Déus
remet als prínceps les penes ab-les culpes*, CCCV
XII, c. 877

- [335] *Capítol que lo príncep pot deffendre ecclesiàstichs maliciosament perseguint que no ha altre refugi, e per què són axí bonrats ecclesiàstichs en tot loch*, CCCVI
XII, c. 878
- [336] *Capítol què farà lo príncep que tots sos servidors ha traydors*, CCCVII
XII, c. 879
- [337] *Capítol com se deu hauer príncep ab jutglars*, CCCVII
XII, c. 880
- [338] *Capítol com se deu hauer príncep ab caçar*, CCCVIII^o
XII, c. 881
- [339] *Capítol com se deu hauer príncep ab metges*, CCCVIII^o
XII, c. 882
- [340] *Capítol com se deu hauer príncep ab sauis e ab borats e com totbom quaix és mort*, CCCXI
XII, c. 883
- [341] *Capítol qui posa los sauis consells de Delfis*, CCCXII
XII, c. 885
- [342] *Capítol qui posa los prudents documents de Dapmnis*, CCCXIII
XII, c. 886
- [343] *Capítol qui continua aquells matexs consells*, CCCXIII
XII, c. 887
- [344] [f. 11v] *Capítol qui continua documents e consels*, CCCXVI
XII, c. 888
- [345] *Capítol qui posa altres documents a-quell matex duc*, CCCXVII
XII, c. 889
- [346] *Capítol qui posa nobles consells de-la sauiesa de Argos per a-preparar de ben morir*, CCCXVIII
XII, c. 890
- [347] *Capítol qui continua aquells matexs sauis consells*, CCCXVIII
XII, c. 891
- [348] *Capítol qui continua aquells matexs en fets de batalles*, CCCXX
XII, c. 893
- [349] *Capítol qui continua la dita matèria parlant de trauesures e de males estúcies*, CCCXXI
XII, c. 894
- [350] *Capítol qui continua la matèria*, CCCXXII
XII, c. 895
- [351] *Capítol darrer qui proseguex la dita matèria*, CCCXXIII
XII, c. 896

B) SEVILLA, BIBLIOTECA CAPITULAR Y COLOMBINA, MS. 5-5-26

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes:

- a) Mides de superfície i gruix: 230 x 300 x 30.
- b) Material: pergamí ras, amb contraguards de paper.
- c) Indicacions escrites: Coberta I, dalt de tot, en llapis, signatura actual: «5-5-26». Contratapa I, dalt de tot de l'angle esquerre, en tinta marronosa: ,14'; dalt de tot, més centrat, en tinta negra: ,R. 484'; al centre, etiqueta enganxada amb inscripció impresa: «Don Fernando Colón, hijo de | Don Cristóbal Colón, primer Almi-l-rante que descubrió las Indias, dejó | este libro para uso é provecho de | todos sus prójimos; rogado a Dios por él. (Cláusula 49 del Testamento | del mismo don Fernando, cum-l-plida por el Cabildo Metro-poli-l-tano de Sevilla).»

2. Llom ras, enquadernat amb el mateix pergamí de les cobertes

- a) Tipus tècnica i nombre de relligadures: Enquadernació arxivística. Tècnica de relligadura amb nervis, tres dels quals són clarament perceptibles.
- b) Descripció de les seccions: 1) etiqueta: ,210'; 2) en tinta negra i dins requadre també de traços negres: ,N. 14'; 3) en tinta marronosa: «OPUSCUL / Varia / M. SS / Tom. 14»; 4) etiqueta en tinta negra: ,26'.

3. Altres elements

- a) Folis de protecció i de guarda: I foli de guarda al principi i al final, amb filigrana que no trobem repertoriada de tres cercles amb corona reial sobre el superior i amb un lleó alat rampant a cada costat. El primer cercle conté el dibuix d'una creu, el del mig el dibuix d'un quadrúpede i l'inferior una lletra *M* majúscula. A l'angle superior esquerre del foli de guarda I recto, índex del volum en lletra del segle XVI:

«1° Confessionar

2° Historia Veter. Testam.

3° Theologicae quaestiones

4° Iudicia nativitatum

5° Orationes devotae

6° Boetii Prosar. epithome et alia [*man. post. atram. nigro:*] fragmenta».

- b) Tancadors de cinta de pergamí: dels quatre que hi havia resten el superior de davant i l'inferior de darrera.
- c) Cobertes (folres) del mateix paper que els folis de guarda.
- e) Capçalera i capçada dalt i baix.
- f) Queix del mateix pergamí.
- g) Llavis del mateix pergamí.

4. Conclusió: L'enquadernació no és l'original, que s'ha perdut, si n'hi havia; l'actual sembla datable del segle XVIII.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: ms. miscel.lani i factici

2. Matèria: paper

3. Folis: I + 133 + I

5. Dimensions: 295 x 220 x 30

6. Plecs:

1 plec de 5 x 2, f. 1-10, sense reclam

1 plec de 8 x 2, folis 11-27, amb un fragment enganxat entre els folis 19 i 21, que no forma part ni del plec ni del text, però que ha estat numerat com els altres fulls del plec; al foli 27, reclam: ‚quius solia’

1 plec de 8 x 2, folis 28-43, amb reclam: ‚tu he aron’

1 plec de 7 x 2, folis 44-57, sense reclam

1 plec de 8 x 2, folis 58-73, sense reclam

1 plec de 6 x 2, folis 74-86, sense reclam

1 plec coix de 5/4, folis 87-95, amb taló final

1 plec de 2 x 2, folis 96-99, sense reclam

1 bifoli, folis 100-101, sense reclam

1 plec de 6 x 2, folis 102-113, sense reclam

1 foli de guarda, foli 114, enganxat al plec següent

1 plec de 3 x 2, folis 115-120, amb tres talons finals

1 plec de 2 x 2, folis 121-124, sense reclam

1 plec coix de 5/4, folis 125-133

7. Fragment. El fragment intercalat entre els folis 19 i 20 és una carta de desafiament adreçada per Joan Quintana, teixidor de llana, a Gabriel Paradís, datada el 5 de novembre del 1520, escrita en lletra cursiva corrent de finals del s. XV i principis del s. XVI. Cfr infra, apèndix II.

8. Foliació moderna, contínua i en lllapis a l'angle superior dret del recto dels folis. Del foli 11 al 57 hi ha una antiga numeració en xifres romanes que va del foli I al XLVII, només interrompuda entre els actuals folis 43 i 44 per manca del que hauria estat el foli XXXIII, manca confirmada pel reclam del foli 43v, que no té correspondència en l'actual foli 44r. Potser pertanyia a aquesta mateixa numeració antiga la de l'actual foli 5, on es llegeix clarament a l'angle superior dret, en la mateixa tinta: ‚LXXXVIII’. Els folis 87-95 són numerats amb unes altres xifres romanes antigues, començant pel foli XXXV i continuant fins al foli XLII, el qual però és seguit immediatament pel foli LXXI. A partir de l'actual foli 101 fins al 113, una altra numeració antiga corre del foli C al CXII, i aquí s'estronca.

9. Numeració de plecs: A l'angle inferior dret del foli 1 hi ha un ‚8’, que podria ésser una antiga numeració de plec. No se'n veu cap més, potser per ratadura dels folis.

10. Filigranes:

a) Folí 1, del carro de dues rodes, semblant al de BRIQUET I, 3531, datat a partir del 1444.

b) Folis 3 i 46-85, de l'arc, semblant al de BRIQUET I, 798, datable a partir del 1400/1404.

c) Folis 9-10, de les muntanyes encerclades i sobrepujades de creu, semblant a la de VALLS I SUBIRÀ, n° 1686, datada a partir del 1328.

d) Folis 17-42, de la lletra P amb creu, semblant a la de BRIQUET III, dataada a partir del 1386.

e) Folis 87-95, del drac, semblant al de F. BOFARULL I SANS, *Los animales en las marcas de papel*, Vilanova, Oliva 1909, 138, n° 728, datable a partir del 1370.

f) Folis 96, del drac, semblant al de BRIQUET I, 2677, datable a partir del 1416-1418.

g) Folis 97-99, de l'ocell, semblant al de BOFARULL, *ib.*, 103, n° 531, datat a partir del 1404.

h) Folis 101-113, de les tisores, semblant a les de BRIQUET II, 3681, datable a partir de l'any 1419.

i) Folis 114, de la balança, semblant a la de BRIQUET I, 2401, datable a partir del 1437.

k) Folis 115-120, de les flors, semblant a les de BRIQUET II, 7362, datable a partir de 1380.

l) Folis 121-131, del carro de dues rodes, semblant al de VALLS I SUBIRÀ, *La Historia del papel en España. Siglos XV-XVI*, n° 37, datable a partir del 1416.

12. Sistema de ratllat: Folis 1-10 sense; folis 11-57 a la mina de plom; folis 1-85 sense; folis 87-95 a la mina de plom; folis 97-99 en tinta; folis 101-113 en sec; folis 115-120 sense; folis 121-131 a la mina de plom.

III. CONTINGUT LITERARI

a)

Folis 1-2. Fol. 1r, *inc.*: «Senyer sapiats que almon no pot esser tan fort sentiment de desplaer con es perdua damich. Aquesta tinch yo per maxima en persones que amen car les altres nos senten de res si no de lur persona ...»

Fol. 2v, *exp.*: «E ab la grasia de deu qui no defall a negun qui justament la deman pendra conort en la ordinaçió de deu e en lo be del amich que deu sen ha portat per darli si matex per guardo per rapos e per gloria. Deo gratias».

ANÒNIM, *Què cové per venir al terme prefix a la mort*.

Caixa d'escriptura: 170 x 230, a columna tirada. Impaginació: 5 + 170 + 23 x 23 + 230 + 30. Sense ratllat, 33-39 línies. Lletra gòtica catalana cursiva, amb influències de la bastarda, del pas del s. XIV al XV, sense decoració. Poques correccions del mateix copista. Al capdamunt del foli 1r, inscripció de la mateixa mà que copia el text: "Jhesus Christus".

b)

Folis 3-5. Fol. 3r, *inc.*: «Aquesta es la oracio de sanct Sabria qui es feta sobre les malaties dels homens aquesta desliga tots ligaments presents e esdeuenidors e tots mals e de mals veyls».

Fol. 5v, *exp.*: «... aquel qui es rey de tots los angells solament la verga maria aquest alataua ab la sua let e mamela, plena de gracia de valant dels cells amen deo gracias amen.»

ANÒNIM, *Oració de sant Cebrià*.

Altres manuscrits: BC, ms. 580, f. 155v-158r.

Catàlegs: Guy BEAUJOUAN, *Manuscrits scientifiques médiévaux de la Bibliothèque Colombine*, dins «Actes du Xe Congrès International d'histoire des sciences», Ithaca 1962, t. I, París 1964, 631-634.

Caixa d'escriptura: 150 x 210-230, a columna tirada. Impaginació: 20 + 150 + 35 x 34 + 210-230 + 30-45. Sense ratllat, 41-44 línies. Lletra cursiva de dues mans; la primera escriu el foli 3r-v amb traç molt fi i trets de lletra bastarda; la segona escriu els folis 4-5 amb caràcters pesants, lletra tirant a cursiva formada; totes dues són del pas del s. XIV al XV, sense decoració ni correccions. Al capdamunt del foli 3r, una mà posterior maldestra ha recopiat l'inici del text: «Aquesta es la oracio de sanct sabria es feta sobre les malaties dels homens aquesta desliga tos ligaments presents e ...».

c)

Folis 6-10. Fol. 6r, *inc.*: «Primerament deuets notar que en vna de dues maneres pecha cascun peccador o uennialment o mortal dos vos coue saber que es peccat venial e que es peccat mortal».

Fol. 10r, *exp.*: «... car la contricció e dolor de las offensas fetes adeu el proism[e] es lo primer fonament de la salut dels xristians la qual nos vulla dona[r] aquell qui viu e regna per tots los segles dels segles amen».

ANÒNIM, *Confessionari*.

Caixa d'escriptura: 160 x 215, a columna tirada. Impaginació: 25 + 170 + 10 x 25 + 215 + 55. Sense ratllat, 36-40 línies. Lletra cursiva amb influències de la bastarda del pas del segle XIV al XV, de dues mans; la primera escriu el foli 6r-v; la segona els folis 7-10, sense decoració ni amb prou feines correccions. Dalt de tot dels folis 6r i 7r una mà del s. XVI ha escrit el títol de l'obra: *Confessionari*.

d)

Folis 11-57. Fol. 11r, *inc.*: «Diu lo libre de genesi que en lo comensament dell mon crea deus lo sell e la terra que era vana e buyda e tot lo mon eren

tenebres e lesperit de deu anaua sobre les aygues e era tot lo mon axi con vna pilota redona que fos feta de moltes coses ...»

Fol. 57v, *exp.*: «... dauiu era romas ab son pare en lalberch vn die dix li son pare ve a la ost e ueuras tos frares con astan iportals X formatges e algunes altres coses per rafrascament e dir lo (sic) has que donen ...» (fine mutilus).

Fragment del *Compendi Historial o Gènesi de Scriptura*.

Altres manuscrits: BNP, esp. 46 i 541; també n'hi ha un fragment en l'esp. 205, f. 199v-205.

Caixa d'escriptura: 150 x 200, a columna tirada. Impaginació: 25 + 150 + 35 x 35 + 200 + 55. Ratllat amb tinta, 24-26 línies. Lletra cursiva corrent de finals del s. XIV, d'una sola mà, sense decoració i amb poques correccions. Al capdamunt del foli 11r, una mà del segle XVI ha escrit: 'Veteris Testamenti historia'.

Edició: *Compendi Historial de la Bíblia que ab lo títol de Gènesi de Scriptura trelladà del provençal a la llengua catalana Mossèn Guillem Serra, en l'any MCCC-CLI y ara ha fet estampar per primera vegada en Miquel Victorià AMER, Barcelona 1873, 304 p.*

Cfr. Pere BOHIGAS I BALAGUER, *El repertori dels Manuscrits Catalans de la Fundació Patxot. Missió a París. Biblioteca Nacional (1926-1927)*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XV (1930), 215-217; reproduït a Pere BOHIGAS, *Sobre Manuscrits i Biblioteques*, Barcelona, Curial Edicions Catalanes - PAM 1985, 139-140.

e)

Folis 58-72. Fol. 58r, *inc.*: (*initio mutilus*) «... Salamo futs (*sic*) de cedre e deuet a tota se uolentat. E Salamo dona airran XX milia mesures de forment per vianda dela sua casa e XX milia mesures doliy molt purr ...»

Foli 72v, *exp.*: «... e feu li mudar les uestidures que auia tengudes en lo carsre e dona li a mengar tostems deuant si mateix aytant com visch e feya li donar siuada tots dies aytante con obsne auia sens masura tostems aytant com ell visque».

III Reg. 5,10-IV Reg 25, 29, en traducció catalana.

Caixa d'escriptura: 180 x 240, a columna tirada. Impaginació: 15 + 180 + 20 x 18 + 240 + 28. Sense ratllat, 54-64 línies. Lletra cursiva bastarda d'inicis del XV, d'una mateixa mà, sense decoració i amb poques correccions. A foli 73r, en blanc, al capdamunt hi ha unes barroeres 'probationnes pennae', on hom pot llegir: "Ths en barcelona a XXV de cetembra any || MD XXV || amat jerma la prasent ra.per.dar vos abis com per lo senyor || en p...»

f)

Folis 73-85. Fol. 73r, *inc.*: «Adam engendra Seth e Seth angendra enoch e noch angendra cayinan e caynan angendra mallael e malael gerrench e gerech ...»

Fol. 85v, *exp.*: «Rooboam vench en iherusalem e aparala tota la compaya de Juda e de bengamin e foran entro a CLXXX milia homens alets comateadors los quals ell alech per combatans contra israell per ço que ell conuertis ...» (*fine mutilus*).

I Par 1,1 - 2 Par 11,1 en traducció catalana.

Caixa d'escriptura, impaginació, línies, lletra i mà exactament igual que la secció anterior. Foli 86 buit.

g)

Folis 87-95. Fol. 87ra, *inc.*: «... (*initio mutilus*) [sen]yor deu prometa que eyl matara e ell ressucitara per que la nostra fe es uista a tu sobre aquesta cosa no conuenible. Pere respon: aquesta actoritat se de part de la carrera de raho ...»

Fol. 95v, *exp.*: «... e en axi la mia paraula la qual exira dela mia bocha ço es a saber lo meu fill lo qual yo enuie al segle ...» (*fine mutilus*).

Fragments de la traducció al català del «Dialogus Petri cognomento Alphonsi ex iudaeo christiani et Moysi iudaei» (títols III i fragment del IX).

Caixa d'escriptura: 162 x 220, a dos corondells. Impaginació: 8 + 75 + 15 + 75 + 30 x 25 + 220 + 45. Ratllat a la mina de plom, 29-30 línies. Lletra gòtica amb influències de la humanística de principis del segle XV, d'una sola mà, sense decoració i amb poquíssimes correccions. Al capdamunt del fol. 87r, una mà del s. XVI ha escrit un títol convencional: «Theologice questiones». Una mà posterior ha afegit al costat: «(Fragmenta)».

h)

Folis 96-99. Fol 96ra, *inc.*: (*initio mutilus*) «[D]e peccat vs de la carn de la mare vs deman mon frare lo fill de ma mare lo marit de ma muller e nol trop [A]ppolloni hoida la questio lunnyas un poch del Rey e pensa en si mateix e ajudant nostro senyor deu troba la solucio ...»

Fol. 99vb, *exp.*: «... appolloni que ve si eser loat del Rey volenters si acosta e mostra al Rey moltes sobtillesses del joc e de moltes daltres. E lo Rey haguen ...» (*fine mutilus*).

Fragment de la traducció catalana de la «Historia Apollonii regis Tyri».

Caixa d'escriptura: 165 x 200, a dos corondells. Impaginació: 10 + 75 + 15 + 70 + 30 x 35 + 200 + 60. Ratllat a la mina de plom, 31-34 línies. Lle-

tra cursiva librària de finals de s. XIV o principis del XV, amb influències de la bastarda, d'una sola mà, sense decoració ni correccions.

El fol. 96r conté algunes 'probationes pennae'. Dalt de tot, en rúbrica i mig guillotínada: «Jhesus marie filius sis mihi clemens». Una mica més avall, en tinta negra i marron: «Jhesus marie filius sis mihi», «Jhesus marie filius sis mihi / clemens et propicius amen», «Magnificus», «Nouerint vniuersi quod nos Arnaldus», «Jo muyr del tot si nom», «siarem (?) mayor», «jo mur».

i)

Folis 100-113. Fol. 100r, inscripció en tinta negra d'una mà del s. XIX: «Nº 4º /Ars Judiciaria / sive / Astrológica vel Divinatoria».

Fol. 101ra, *inc.*: «Aquest libre es de les semblances de tots los homens ço es assaber delles uentures E dell esdeueniment de lur uide e dela lur mort ssegons quels maestres del antich temps fermen per los XII signes ...»

Fol. 113vb, *exp.*: «... si per vantura passa XI anys peruandra ha LXXX anys. E deu hauer vantura en tota color ssaluant an tota color negra».

ANÒNIM, *Llibre de les semblances de tots los hòmens*.

Caixa d'escriptura: 160 x 225, a dos corondells. Impaginació: 35 + 70 + 15 + 23 x 20 + 230 + 30. Ratllat en sec. 23-25 línies. Lletra cursiva librària diferent de l'anterior, del pas del s. XIV al XV, d'una sola mà, sense decoració ni correccions. Al capdamunt del foli 101r, en lletra del s. XVI una mà ha escrit un títol convencional: «Judicia natiuitatum». Al capdavant del recto dels folis 106-112, inscripció en lletra del s. XVI: «mossen saba-ter».

Fol. 114 buit

k)

Folis 115-120. Fol. 115ra, *inc.*: «Ligsa en lauida de mossenyer sent bernat que lo diable li dix que el sebia VIII vesos (sic) del saltiri que no era crastia en tot lo mon quilos digues continuament tots dies huna vegade ...»

Fol. 120rb, *exp.*: «... sit mihi ab solucio pequatorum meorum he (sic) mihi sit auxiliaci suauit (sic) guadium dessiderium cordi mihi nuch (sic) in eternum amen [al man:] deu Jhesus maria».

ANÒNIM, *Recull d'oracions diverses en llatí i català*.

Caixa d'escriptura: 150 x 205, a dos corondells. Impaginació: 25 + 80 + 10 + 55 + 30 x 30 + 205 + 50. Ratllat en sec, 28-35 línies. Lletra cursiva librària de principis del s. XV, amb intervenció de quatre mans; la primera escriu la columna inicial del fol. 115r i des de la segona meitat del foli 116r fins a les tres primeres línies del fol. 120rb; la segona mà escriu les dues darreres línies del fol. 115r i tot el 115v; la tercera mà apareix en les nou darreres

línies del fol. 116ra i en les 20 primeres del fol. 116rb; la quarta mà apareix en les disset darreres línies del fol. 120rb, que recopien una oració del foli 118vb-119ra. Inicials majúscules amb els traços engruixits amb la mateixa tinta, sense acabar les del foli 118. Al capdamunt del foli 115r, una mà del s. XIX ha escrit el títol convencional: ‚orationes devotae 5°‘.

l)

Folis 121-132. Fol. 121r, *inc.*: «[P]er ço que lo lo (*sic*) libre seguent lo qual feu lo glorios doctor Boeci sia mils entes com la mayor raho que lom ha de planyer sa miseria es com sens colpa ha hom tribulacio per tal coue aci posar la ystoria de Thodorich Rey dels gots lo qual per la sua gran iniquitat feu metre en preso e puyes feu ociure aquest doctor».

Fol. 131r, *exp.*: «...la finall conclusio amostra tot hom de fer obres justes e esquiuar peccats fer deuota oracio per tall com tot quant fem veu la diuinall intellectio. Et sic fit. E comença en lo lati. Cum igitur paulo ante monstratum. En romanç. La philosophia per seguir».

Fol. 132ra, en rúbrica: «En lo primer metra tracta sots quina forma Boeci plora son treball. E dona VI rahons de son plor. La primera per tall com ell hauia acostumat de fer dictats graciosos. E are huiels afer dolorosos». És el fragment inicial de l'explicació del primer llibre, cf. fol. 123r.

ANÒNIM, *Rúbriques del «Libre de consolació de filosofia»*, de BOECI, en la traducció catalana medieval.

Altres manuscrits: BC, ms 68; BUB, ms. 77; BNM, ms. 18.396; BNP, esp. 638 [procedent de la Colombina!].

Caixa d'escriptura: 140 x 185, a columna tirada. Impaginació: 20 + 140 + 40 x 30 + 185 + 70. Ratllat en sec, 30 línies. Lletra cursiva formada de principis del s. XV, d'una sola mà, sense decoració ni correccions. Al capdamunt del fol. 121r una mà del s. XIX ha escrit: «6°». Dessota mateix, inscripció en lletra del s. XVI: «Boetii prosarum epitome».

Fol. 133 buit, llevat de dues ‚probationes pennae‘.

IV. ESCRITURA

S'han indicat les característiques específiques de cada part del manuscrit.

7. Segell de la Biblioteca Colombina als folis 3r i 58r.

11. Antigues signatures: Foli de guarda Ir: [*canç*]; «CBB Tab. 150. N° 14». «5 ... 5 ... 26». Al foli 1r, antiga signatura de la Colombina: «10.300».

12. Notícies històriques. Al capdavant del foli 133v, anotació de propietat de F. Colón: «Este libro así en quadernado costo 8 dineros en Barcelona por Junio de 1536 y el ducado vale .288. dineros».

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació acceptable, encara que els folis 11-57 es veuen afectats per una gran taca d'humitat. La coberta és desenganxada del llom per la part de dalt.
2. Datació: s. XIV-XV.
3. Origen indiscutiblement català.
4. Propietaris i procedència: Fernando Colón i el Capítol de la Catedral de Sevilla.

VI

Com el lector haurà observat, el ms. s'obre i gairebé es tanca amb alguns textos de literatura espiritual o piadosa, que ara deixarem de banda no perquè no siguin interessants, sinó perquè ens obligarien a endinsar-nos en la selva frondosa de la literatura espiritual medieval catalana,⁴ la qual cosa ens portaria lluny del propòsit molt més modest d'aquesta nota.

Començarem, doncs, pel fragment dels folis 96-99, primera sorpresa agradable del ms. que ens ocupa. Fins ara no s'havia pogut assenyalar cap text català medieval o modern, manuscrit o imprès, de la coneguda *Historia Apollonii Regis Tyri*. És cert que en uns versos de Pere III, tramesos al futur Joan I amb motiu del seu matrimoni amb Violant de Var, hi ha una al·lusió al ,dicat' d'Apol·loni i al ,testimoni' d'Alexandre,⁵ i aquesta era, fins ara, l'única relació coneguda entre la famosa novel·la d'aventures i el passat literari català, del qual la figura d'Apol·loni semblava absent del tot. En canvi, la biblioteca Colombina ha conservat un fragment d'una traducció catalana, fins ara desconeguda, d'aquesta obra, tant en voga durant els segles mitjos.⁶ Això no obs-

4. Una primera aproximació general a aquesta literatura la donà Pere BOHIGAS I BALAGUER, *Petita contribució a l'inventari d'obres catalanes de pietat popular anteriors al segle XIX*, dins «Analec-ta Sacra Tarraconensia», XXVIII (1955), 355-368, treball reproduït dins el volum de Pere BOHIGAS, *Sobre manuscrits i Biblioteques*, Barcelona, Curial Edicions Catalanes - PAM 1985, 262-272. De tota manera sí que convé de fer notar que els tractadets *Què cové per venir al terme prefix de la mort*, *Oració de sant Cebrià* i *Confessionari*, continguts al ms. acabat de descriure, tenen un íncipit que no coincideix amb cap dels incipits de les obres de pietat recollides per Bohigas.

5. Els versos foren assenyalats de bell antuvi per Pròsper de BOFARULL I MASCARÓ, *Los Con-des de Barcelona vindicados*, Barcelona 1836, vol II, 289, i recollits per Jaume MASSÓ I TORRENTS, *Repertori de l'Antiga Literatura Catalana. La poesia*, vol. I, Barcelona, Editorial Alpha 1932, 38; els havia publicats, juntament amb el document de l'ACA on són inserits, Josep M. ROCA, *Joan I d'Aragó*, Barcelona, Institució Patxot 1929, 423; els reproduí Rafael TÀSIS I MARCA, *La vida del rei en Pere III*, Barcelona, Ed. Aedos 1954, 301.

6. Per orientar-se sobre els aspectes històrics i literaris entorn del tema de la novel·la d'Apol·loni, són fonamentals les bibliografies donades per Manuel ALVAR, *Libro de Apolonio. Estudios, ediciones, concordancias*, València, Fundación Juan March-Editorial Castalia 1976, vol I, 21-27, i per Carmen MONEDERO, *Libro de Apolonio. Edición, introducción y notas*, Madrid, Clásicos Castalia 1987, 71-83, dels quals ens confessem deutors en aquest treball.

tant, la sorpresa de la troballa és contrabalançada per l'exigüitat del fragment: tres únics folis, dotze comptades columnes! Si comparem el text de la traducció catalana amb l'edició del text llatí feta per Alexander Riese,⁷ resulta que la versió llatina té cinquanta-un petits capítols, dels quals la versió catalana conservada a la Colombina només en transmet nou: del quart al tretzè. Davant tan poca nyama, serveix de poc consol pensar que estem davant un fragment salvat per atzar, i que el text per ventura fou complet. El contrast és viu amb Castella, on hi ha un mss. llatí de la *Historia Apollonii regis Tyri*, de la família oxfordiana,⁸ el poema del s. XIII *Libre de Apollonio*,⁹ la traducció de Juan de Cuenca de la història d'Apolloni tal com és recollida en la *Confessio amantis*

7. Alexander RIESE, *Historia Apollonii regis Tyri*, Lipsiae 1871, basada en el còdex de la biblioteca Laurenciana de Florència; després d'aquesta temptativa, M. RING descobrí el ms. llatí 4955 de la BNP, no tingut en compte per Riese, i l'edità: *Historia Apollonii regis Tyri e codice Parisino 4955*, Posoniae et Lipsiae 1888. Riese s'adonà de la importància del ms. parisi i es veié obligat a refer el seu treball: *Historia Apollonii regis Tyri* (Biblioteca Teubneriana). *Iterum recensuit* A. RIESE, Lipsiae 1893. Alguns anys després E. Klebs formulà reserves molt precises i ben fonamentades sobre la darrera edició de Riese, sense decidir-se a oferir una nova edició crítica, però aportant materials i observacions valuoses per a un establiment correcte del text: Elimar KLEBS, *Die Erzählung von Apollonius aus Tyrus. Eine geschichtliche Untersuchung über ihre lateinische Urform und ihre späteren Bearbeitungen*, Berlin 1899. Després del treball de Klebs, encara van aparèixer altres manuscrits de la *Historia*. La darrera edició crítica és obra de Dimitra TSITSIKLI, *Historia Apollonii regis Tyri*, dins «Beiträge zur klassischen Philologie», Heft 134, Königstein 1981. Curiosament Tsitsikli no va tenir encara en compte en el seu treball el manuscrit que esmentem en la nota vinent. El text de la segona edició de Riese ha tingut una certa fortuna, puix que ha estat novament editat per Rodolfo OROZ, *Historia de Apolonio de Tiro. La novela favorita de la Edad Media*, Instituto de Investigaciones Histórico-Culturales de la Universidad de Chile, s.a. [1955?], edició bilingüe llatino-castellana; i darrerament per Manuel ALVAR, *o. c.*, II, 235-264.

8. És el ms. 9783 de la BNM, persistentment ignorat, malgrat que fou assenyalat per José Amador de LOS RÍOS, *Historia crítica de la literatura Española*, vol. III, Madrid 1863, 285, nota 3, i que fou publicat per Eduardo GARCÍA DE DIEGO, *El libro de Apolonio según un códice latino de la Biblioteca Nacional de Madrid*, Totana (Murcia) 1934, llibre raríssim, avui pràcticament inassequible.

9. Les principals edicions són les de Pedro José PIDAL, *Poesía antigua. Vida del Rey Apolonio y de Santa María Egipcíaca y la Adoración de los Santos Reyes, en verso antiguo*, dins «Revista de Madrid», IV (1840), 16-48, 133-160, 253-275; Florencio JANER, *Poetas castellanos anteriores al siglo XV*, Colección hecha por don Tomás Antonio Sánchez, continuada por el Excelentísimo Señor Don Pedro José Pidal, y considerablemente aumentada e ilustrada, a vista de los códices y manuscritos antiguos, Biblioteca de Autores Españoles LVII, Madrid 1864; C. Carrol MARDEN, *Libro de Apolonio. An Old Spanish Poem. Part I: Text and Introduction*, Baltimore-Paris, The Johns Hopkins Press 1917; *Part II: Grammar, Notes and Vocabulary*, Princeton-Paris 1922; reedició corregida el 1937; reprint: New York, Kraus Reprint Corporation 1965; R. OROZ, *o. c.* en la nota 7; Pablo CABANAS, *Libro de Apolonio*, Odres Nuevos, Madrid, Castalia 1969 [edició versificada en castellà actualitzat]; Giovanni Battista DE CESARE, *Libro de Apolonio. Introduzione, testo e note a cura di ...*, Università di Venezia-Milano, Cisalpino-Goliardica 1975; i les de M. ALVAR i C. MONEDERO citades supra.

de John Gower,¹⁰ i encara la traducció de la història tal com és inserida en els *Gesta Romanorum*,¹¹ impresa en l'incunable de Saragossa, Pau Hurus de Consançà 1488, conservat en exemplar únic a la biblioteca de la Hispanic Society de Nova York.¹²

En presentar, doncs, ara la relíquia de la traducció catalana de la novel·la d'Apol·loni de Tir, seria lògic que miréssim d'esbrinar fins on sigui possible la seva ascendència. I per començar hem de dir que en l'estat actual de la nostra informació més aviat caldria excloure que la traducció catalana del llibre d'Apol·loni hagi estat feta sobre algun tipus homogeni de versió. En efecte, el nostre text presenta coincidències, divergències i influències dels diversos estrats de la tradició que més aviat fan pensar en una versió fins a un cert punt prou elaborada. Alguns detalls ho aclariran tot d'una.

No són pocs els passatges on el text català segueix ben de prop el text llatí de la *Historia Apollonii regis Tyri*. Per exemple, quan Antíoc ordeix la mort del jove Apol·loni:

10. Per aquesta obreta, cfr. Henry MORLEY, *Confessio Amantis of John Gower*, Londres 1889; G. C. MACAULAY, *John Gower, The English Works*, vol. III, Oxford 1901 (edició). A través de la traducció que en va fer el portugués Robert Paym, l'obra fou retraduïda al castellà per Juan de Cuenca, de Huete, circa 1430, i aquesta traducció s'ha conservat en el manuscrit g-II-19, de la biblioteca de l'Escorial; fou publicada per A. BIRCH-HIRSCHFELD, *Confesion del Amante por Joan Goer. Spanische Übersetzung von John Gowers Confessio Amantis aus dem Vermächtnis von Hermann Knust nach der Handschrift im Escorial*, Leipzig 1909, i més recentment per Alan David DEYERMOND, *Apollonius of Tyre: two Fifteenth century Spanish prose Romances*, University of Exeter 1973; cfr també P.E. RUSSELL, *Robert Payn and Juan de Cuenca, translators of Gower's 'Confessio Amantis'*, dins «Medium Aevum», XXX (1961), 26-32; i l'estudi que li dedica M. ALVAR en l'o. c., 269-278.

11. Cfr. Hermann OESTERLEY, *Gesta Romanorum*, I, Berlín 1871; II, Berlin 1872; Samuel SINGER, *Appollonius von Tyrus. Untersuchungen über das Fortleben des antiken Romans in späteren Zeiten*, Halle 1895, 71-105 (reimpresió, Nova York 1974); Singer edita també el *Pantheon*, de JOFRE DE WITERBO, que recull la història d'Apol·loni, i va tenir alguna influència sobre la *Confessio amantis*, dins *ib.*, 150-177. El text de les *Gesta Romanorum* editat per Oesterley ha estat reeditat per ALVAR dins o. c., II, 525-580.

12. El descobrí Homero SERÍS, *La novela de Apolonio. Texto en prosa del siglo XV descubierto*, dins «Bulletin Hispanique», LXIV (1962), 5-29; i el publicà al cap de dos anys en *Nuevo ensayo de una Biblioteca Española de libros raros y curiosos*, fasc. 1 A-B, Nova York, The Hispanic Society of America 1964, 80ss. El facsímil de l'edició incunable saragossana fou publicat al cap de dos anys: *La vida e bystoria del rey Apolonio, la qual contiene como la tribulación temporal se muda en fin en gozo perdurable*. L'ha tornat a publicar M. ALVAR, esmenant-lo, en l'o. c., II, 525-580, i reproduint l'incunable de la Hispanic Society of America a les pàgines 582-628.

Historia

Et pot discessum adulescentis Antiochus rex uocat ad se dispensatorem suum fidelissimum nomine Taliarchum et dicit ei: 'Taliarche, secretorum meorum fidelissime minister, scias quia Tyrius Apollonius inuenit quaestionis meae solutionem. Ascende ergo nauem confestim ad persequendum iuuenem, et dum ueneris Tyrum in patriam eius inquires inimicum eius, qui eum aut ferro aut ueneno interimat. Postquam reuersus fueris libertatem accipies'. Taliarchus uero hoc audito adsumens pecuniam simulque uenenum, nauem ascendens petiit patriam Apollonii¹³.

Text català

Après lo departiment de Apolloni, lo Rey de Anthioxia appellà son dispenser, lo qual hauia nom Tilarchi, secretari, al·qual dix: 'Tilarchi, secretari mev molt feell e molt bon ministre: Sàpies que Appolloni, Rey de Tir, ha trobat la mia qüestió. Puia tost en una nau e pesegüex-lo, e-quant seràs a·Tir demana qual serà lo seu desenemich e trachta que aquell lo mat o ab fero o ab uerí. No-y plangues moneda, e quant tornaràs hauràs guardó ab franquessa'. Tilarqui pres comiat del Rey, e portà-se-n molta moneda e dell verí ab si, e-tench sa via vers la terra de Apolloni¹⁴.

En canvi, l'arribada d'Apolloni a Tars o Tàrsia és descrita de manera ben diferent en la *Historia*, que pràcticament despatxa l'acció en dos mots, i en el text català, més prolix i recercat:

Historia

Tunc iussit rex [Antiochus] classes nauium praeparari ad persequendum iuuenem. Sed moras facientibus his, qui classes nauium praeparabant, deuenit Apollonius ciuitatem Tharsiam¹⁵.

Text català

Mas com lo rey Antiogus no·l pogués trobar en terra, feu aparellar vexells e-feu lo perseguir per mar. E Appolloni fo en la gran mar, e dix lo patró:

– Senyor, e tu no has paor de aquesta nostra art?

13. M. ALVAR, *o. c.*, 238.

14. Cf. *infra*, línies 21-29.

15. M. ALVAR, *o. c.*, 239. També *Gesta Romanorum* i l'incunable saragossà transmeten l'episodi, com la *Vita*; cfr M. ALVAR, *o. c.*, 532. Igualment la traducció francesa antiga, en la anomenada redacció de Brusel·les: «... Endementrues que on faisoit grant appareil, ensi que vous auez õy comment, Appollonius parti de son regné. Il fi grant piece en mer et arriva, si comme dieu plot, au port de Tharse». Cfr. Charles B. LEWIS, *Die altfranzösischen Prosaerzählungen des Appollonius Romani*, dins «Romanische Forschungen», 34 (1913). 50.

Respòs Appolloni:

– Yo no he reguart de la tua art, mas de la art del Reÿ Antigus. A·donchs entra més dintre mar, que lo Reÿ longua à la mà, e ço que eyll ha en cor de fer acaba, e he gran paor que no·us peseguesquen.

– Senyor, dix lo patró, nós avrem ops aygua e armes. Si a uós, senyor, plau, entrem en Tàrsia, car Tàrsia nos és pus prop de terra que nulla altra.

Respòs Appolloni:

– Bé ho deÿts, anem hi e·aparellem nos.

E axí, Déu aydant, foren en pocha d'ora en Tàrsia¹⁶.

Cal notar ací que el text català té una relació evident amb la traducció de la novel·la d'Apolloni en francès antic. I diem relació i no coincidència, perquè, comparat amb la versió francesa, el text català és en aquest punt més desenvolupat.

Text francès

Adonc fist le roy Anthiocus appa-
reller grant navire, mais par la
demeure des ouvrés le jouvencel
estoit ja en haulte mer, ains qu'ilz
eussent fait; le gouverneur de la nef
en le regardant li dist: «Sire, me
veulz tu aucune chose demander tou-
chant mon art?» Le jouvencel res-
pondi: «Certes, de ton art ne te quier
je rien demander, mais je sui quis du
roy Anthiocus; entrons donc en mer
tant comme nous pourrons, la puis-
sance de lui est grande et s'estent
loing, il fera ce qu'il voudra». Le
gouverneur dist: «Alons en Tharse et

16. Cfr infra, línies 73-85.

nous avrons bonne aventure». Et
comme il feust venu en Tarce...¹⁷

Per això ve a tomb de recollir aquí també la versió del ms. 9783 de la BNM, que, com hem dit, no ha estat gaire tingut en compte en els estudis sobre la transmissió de la novel·la d'Apol·loni. El diàleg entre el patró de la nau i Apol·loni, que en va buscaríem en la *Historia* i en *Gesta*, hi és present i el seu tenor explica tant la versió catalana com algun tret de la versió francesa:

Sed moram facientibus qui classibus insistebant iuuenis uir tirus Appollonius iam medium umbilicum pelagi tenebat et apud se querebatur. Tunc respiciens ad eum gubernator sic ait Domine Appolloni numquid de arte tua quereris Appollonius ait Ego quidem de arte tua nihil queror Interiorem aque partem queramus rex enim longam habet manum quid uoluerit facere perficiet sed uerendum est ne uos persequatur. Gubernator ait Ergo domine arma preparanda et aqua dulcis querenda Subiacet enim tibi litus Tarsie Iuuenis ait Petamus Tarsum et erit nobis euentus¹⁸.

En el mateix episodi de l'arribada a Tars hi ha un detall present a tots els textos que manegem i que, en canvi, el text català omet. És la trobada d'Apol·loni amb un pobre, concitadà seu, que el reconeix i el saluda, essent menytingut per Apol·loni, segons costum dels poderosos:

17. LEWIS, *o. c.*, 7.

18. BNM, ms. 9783, f. 69ra, línia 22 - f. 69rb, línia 3.

Historia

Et deambulans iuxta litus visus est a quodam nomine Hellenico, ciue suo, qui superuenerat ipsa hora. Et accedens ad eum Hellenicus ait: «aue, rex Apolloni!». At ille salutatus fecit quod potentes facere consueuerunt: spreuit hominem plebeium. Tunc senex indignatus iterato salutauit eum Hellenicus et ait, «aue, inquam, Apolloni, resaluta et noli despiciere paupertatem nostram honestis moribus decoratam. Si enim scis, cauendum est tibi, si autem nescis, admonendus es. Audi, forsitan quod nescis, quia proscriptus es». Cui Appollonius ait «et qui patriae meae principem potuit proscribere?» Hellenicus ait «rex Antiochus»¹⁹

Gesta

... et deambulans iuxta litus, visus est a quodam seruo suo Elinato nomine, qui supervenerat in ipsa hora, et accedens ad eum dixit: «Ave, rex Apolloni!» At ille salutatus fecit, ut potentes facere consueuerant, spreuit hominem. Tunc senex indignatus est valde et iterum salutavit eum et ait: «Ave, rex Apolloni! Resaluta et noli despiciere paupertatem honestis moribus decoratam. Si enim scis quod scio, cavendum est tibi». Et ille: «Si placet, dicito mihi». Qui ait: «Proscriptus es». At ille: «Et quis patriae suae proscripsit principem?» Elinatus ait: «Rex Antiochus»²⁰.

Versió francesa

«... et yssist de sa nef et alast selon le rivage de la mer, un sien citoien qui la estoit venu d'aventure, l'apparcut et avoit a nom Helican; il vint a Appollonius et le salua; et quant il fu salué, il fist selon la coustume des grans seignours, il ne tint compte de lui. Adonc Helican, qui estoit ancien, le salua derechief par desdaing et li dist: «Appolloin, resalua moy, et ne vuelles despire ma povreté aournee de meurs et de honnesteté; escoute de moy ce que par aventure tu ne sces pas, -sachiez que tu es banni de ton pays». Appollonius dist: «Et qui est celui qui peust banir le prince de son pays?» Helican respondi: «C'est le roy Anthiocus ...»²¹

19. M. ALVAR, *o. c.*, 239.

20. ID., *ib.*, 532.

21. LEWIS, *o. c.*, 7.

*Redacció de Brusel·les**BNM, ms. 9783**Text català*

«... Il issi des nefes et s'ala esbanoier sour la rivaige de la mer, si l'encontra .j. povre homme anchien qui estoit de Thir, qui estoit ses homs et ot nom le pseudoms Elains. Ly preudoms le salua et luy dist: «Appollonius, roy de Thir, dieux vous sault». Quant li roix s'öy saluer d'un paisant, si ot despit, si se têt et ne lui respondi mie. Ly preudoms se couroucha et le salua de rechief et luy dist: «Rois, Appollonius, parlés à moy: Je suy de Thire et suy vostre homme: ne me despittéz mie pour men povre habit, car li sens ne gist mie en la robe riche mais ou cuer, et il puelt estre que je suy aournéz de aussi belles vertuz que tel est richez et noblement vestus, si ne me despittéz plus, mais resalués moy et ascouttéz tel chose que vous ne scavés pas mon escient, car je vous di que vous estes bannis et commandés à essillier». «Et qui me fait che, viaux amis?» dist li rois. «Li rois Anthiocus», dist ly preudoms ...»²²

Et dum ad litus maris deambularet uisus est Elanico nomine ciue suo qui ibidem superuenerat. Et accedens ei amicus ait ad eum Aue domine Appolloni At ille salutatus fecit quod potentes facere consueuerunt spreuit hominem Indignatus senex iratus ait Aue inquit Apolloni Resaluta et noli despiciere paupertatem honestis moribus decoratam et audi forsitan quod nescis quia proscriptus es. Appollonius ait Patrie principem quis procripsit Elanicus ait: Rex antiochus²³.

E mentre que Apolloni anaua riba de la mar, fonch vist de vn hom qui.l conech, qui en aquell loch era sobreuengvt. E acostà.s al Rey e dix:

– Deus te sal, Apolloni, fill del Rey de Tir; prech te que no vules menysprear la mia pobressa honrada de bones costumes, e hoies ço que no saps per ventura. Tu est bandeiat e escriadat.

Al qual respòs Apolloni:

– E qui pot lo príncep de la terra bandeiar ne escriदार?

Dix lo bon nom:

– Apolloni, açò à.fet lo Rey Antiogus²⁴.

22. *Id.*, *ib.*, 52.

23. BNM, ms. 9783, f. 69rb, línies 4-14.

24. Cfr. *infra*, línies 85-94.

El text català, sigui per omissió, sigui deliberadament, per tal de no contaminar l'heroi amb un tret de caràcter que certament no és simpàtic, passa per alt el detall, com també omet el nom propi del vell que saluda Apol·loni; en canvi, segueix el tenor de la versió francesa i del manuscrit de Madrid.

Un altre detall no pot passar desapercebut en aquest episodi: quan el bon vell informa Apol·loni que Antíoc ofereix un preu a qui l'hi porti viu i un altre a qui li talli el cap, tant la *Historia* com *Gesta* parlen de talents, 'talenta'²⁵. En canvi, en els textos francesos i en el català els talents s'han convertit en besants:

<i>Versió francesa</i>	<i>Redacció de Brusel·les</i>	<i>Traducció catalana</i>
<p>«... Et par quele maniere l'a il fait?» Helican dist: «Il a fait un edit que quiconques te menra a lui tout vif, il lui donra L besans d'or, et qui lui portera ton chief trenchié il lui en donrra C.»²⁶</p>	<p>«Et sces tu, dist Appollonius, en quel maniere je suy banis?» «Oïl bien, il a fait criier par tout le pays que quiconquez vous polra vifs rendre à luy, il ara L bessans d'or et qui vostre chief luy aportera, il en ara cent bessans d'or.»²⁷</p>	<p>Respòs Appolloni: – Per quina rahó? Dix lo bon nom: – Per ço que tu volguist ésser ço qui eyll és, e eyl à fet cridar qui tu porà pendra e menar dauant ell haurà cinquanta besants d'aur, e qui li portarà lo teu cap haurà cent bessants; on io.t amonest que fuges e.que.t lunys. E pres comiat e tornà e tornà-se'n.²⁸</p>

I si abans havíem assenyalat una omissió, qui sap si involuntària o deliberada, ara podem assenyalar un estat corromput o molt mal transmès en el fragment català que continua l'episodi del vell pobre conciutadà d'Apol·loni. Quan Apol·loni li ofereix el preu més alt que per ell pagaria el rei Antíoc, com a contrapartida per la informació rebuda, el vell refusa amb unes paraules que són clares en les altres versions que manegem i en canvi han estat molt mal transmeses en la còpia de la versió catalana:

25. M. ALVAR, *o. c.*, 240 i 533. Cfr també BNM, ms. 9783, foli 69rb, línies 21 i 25.

26. LEWIS, *o. c.*, 7.

27. ID., *ib.*, 52.

28. Cfr infra, línies 95-102.

Historia

Tunc iussit Appollonius reuocari ad se senem et ait ad eum: «rem fecisti optimam, ut me instrueres, pro qua re reputa te mihi caput a ceruicibus amputasse et gaudium regi pertulisse». Et iussit ei proferri centum talenta auri et ait «accipe, gratissimi exempli pauperrime, quia mereris; et puta te sicut paulo ante dixi mihi caput a ceruicibus amputasse et gaudium regi pertulisse. Et ecce habes pretium C talenta auri, et puras manus a sanguine innocentis». Cui Hellenicus ait «absit, domine, ut huius rei causa praemium accipiam. Apud bonos enim homines amicitia praemio non comparatur». Et uale dicens discessit.²⁹

Gesta

... Tunc Appollonius eum rogavit, ut ad se veniret, et centum talenta auri daret ei, et ait: «Accipe tantum de paupertate mea, quia meruisti, et amputa caput meum et regi presentes et tunc magnum gaudium habebit! Ecce habes centum talenta auri et tu es innocens, quia te conduxisti, ut gaudium offeras regi». Cui senex ait: «Domine, absit hoc a me, absit ut huiusmodi rei causa premium accipiam! Apud bonos homines amicitia praemio non est comparanda». Et valedicens discessit.³⁰

BNM ms. 9781

Tunc iussit ad se senem eregarium Apollonius proferri qui protinus iussit centum talenta auri afferri et dari. Cui et ait Gratissime exempli pauperrime accipe quod mereris et puta michi capud a cerui[cibus] amputasse et postasse gaudium regi. Ecce habes premium centum talenta auri et manus puras a sanguine innocentis Cui senex ait Absit domine ut huius rei causa premium accipiam apud enim bonos homines precio amicitia non comparatur et innocencia. E uale dicens discessit.³¹

29, M. ALVAR, *o. c.*, 240.

30. ID., *ib.*, 533.

31. BNM, ms. 9783, f. 69rb, líneas 20-31.

*Versió francesa**Redacció de Brusel·les**Traducció catalana*

Quant Appollonius öy ce du vieillart, il comanda que on li apportast C besans d'or; il les prist et les lui donna en disant: «O tu Helican, pren ce don en exemple du proveté tresagreable, car tu l'as desservi, et te repute moy avoir trenchié le col et porté mon chief au roy en li faisant gran joie. Vecy le loyer que en as de C besans d'or, et si en as tes mains pures et ton sanc innocent.» Au aquel le viellart dist: «Haa, sire, ja n'aviengne que je prengne loyer a cause de telle besoingne, car envers les hommes de bien amistié n'est point acheteé par aucun pris ne innocence aussi.» Et en le saluant il s'en departi.³²

«Certes, dist Appollonius, tu yes pseudoms et fëables qui telz nouvelles me dis, et saches tu que je le vuel desservir». Il commanda tantost que on luy aportast cent besans et lui donast on. «Ne plaise à dieu, dist li pseudom, que je doie avoir leuwier pour celle chose: il n'est avoir qui vaille boin ami, je l'ay fait pour dieu et pour l'amour que jou ay en vous, je n'en vuel leuwier se dieu noin. A dieu vous commanch, je m'en vois à Thir, vostre pays, que je laissay moult tourblé pour vous, et lors diray aux bourgeois nouvelles de vous, noin pas si bonnes que je volsisse, mais aiiés franche à dieu et il vous aidera». Quant il ot ce dit, si s'en departi et si s'en ala.³³

Là donchs Appolloni manà tornar lo bon hom e donà-li cent besans d'aur e dix:

– En eximpli hom pobre, pren aquests dinés axí com si a.mi auies tolt lo cap e.fes comta que has portat lo goig en Antiotxia.

Al qual respòs lo bon hom:

– Ia Déu no vulla que per aytal rahó io prengua salari a.ssignar, mas ignorància [.....] dient adéu e ua-se'n.³⁴

32. LEWIS, *o. c.*, 7-8.

33. ID., *ib.*, 52-53.

34. Cfr. *infra*, línies 102-109.

És evident que el terme ,ignorància' del text català, del tot absurd, és una mala lectura o del llatí ,innocencia' o del francès ,innocence', i això orienta tot d'una en el sentit d'hipotitzar una dependència estreta del text català a l'esguard del text llatí del ms. de Madrid o del text francès. I, de fet, el nostre fragment ofereix més d'un flanc per a poder ésser considerat com una traducció de la versió en francès antic de la novel·la d'Apol·loni, encara que molt sovint se'n separa. Per exemple, en el pas de la partida d'Apol·loni de Tars, hi ha coincidències i discrepàncies sorprenents entre la versió francesa i el text català:

Versió francesa

Il advint un an après per l'enortement de Stragulion et Denise sa fame que Appollonius proposa a aler par mer en una cité appellee Pentapose en Cirene, affin que la se tapist, et pour ce que ilz li affermerent que la seroit traittié beningnement. En prenant donques congié de ceulx de Tharse, qui le convoierent jusques a la mer a grant honneur, en saluant l'un l'autre, il entra en sa nef, lequel comme en alant, par mer par aucuns jours et nuis eust prosperité de la mer qui estoit coie et serie.³⁵

Text català

[A]prés de algun temps fo con-se-lat Appolloni per Tranquillió e per Dioníssia, muler sua, que se'n anàs, car no.l tenien aquí per bé segur. Per què Appolloni, entès lo bon conseyll, feu aparellar ses naus e totes les altres cosses qui necessàries li eren e mantinent mès se en la nav e començaren a nauegar vers la ciutat de Terina, terra dells paupolitanos, per ço que aquí se alegràs, car no auria paor de Antio-gus. Quant se dech recollir, tots los çitadans lo seguiren tro a la riba de la mar ab gran desplaer que hauien com se departia d'ells; e.comanaren lo a Déu e él a eylls. E hach bon vent tres dies e anaua ab gran alegre.³⁶

Val la pena fixar-se que tant la lliçó francesa ,Pentapose' com la catalana ,paupolitanos' provenen, però per separat, de les formes llatines «Pentepolitanas .. terras» de la *Historia*³⁷ i de la ,Pentapolin' de *Gesta*³⁷. També és evident que el text català no inventa la ciutat de Terina, present en dos manuscrits de la tradició francesa³⁸.

35. LEWIS, *o. c.*, 9.

36. Cfr infra, línies 152-160.

37. M. ALVAR, *o. c.*, 241 i 536. Per la seva banda, el ms. 9783 de la BNM llegeix «ad Pentapolim Cirenem»: *ib.*, fol. 69vb, línia 14.

38. Són els mss. de Chartres i de Brusel·les: LEWIS, *o. c.*, 9. ,Tirenne' no és pas igual que ,Terina', però és una lliçó que s'hi acostava irresistiblement.

La discrepància es fa molt més gran en la descripció, que ve tot seguit, de la tempesta que converteix Apol·loni en nàufrag, donada en la versió francesa amb un cert luxe descriptiu, i en canvi, molt simplement en la versió catalana:

Versió francesa

Soudainement sa loyauté fu muee en la quelle il, aiant esperance, s'es-toit parti du port de Tharse, car en poi d'eure les vens se esleverent en tant que toute la face du ciel disparut et sa lumiere fu toute corrompue par le fort vent de Soullerre et par tempeste gresle. Grosses nues se espandent, vent soufflent, la mort cruelle commence a mueller. Avirons rompent, on n'a de quoy nager. Soullerre souffle d'une part et Bise d'autre, Galerne d'autre, Escorcheveel d'autre. Pluigel d'autre; Neptunus, dieu de la mer, esparpille atout son croq a III dens l'areine: Triton –ou lac de la mer d'Auffrique– chantoit par mi la mer a son horrible cor; le mast chiet, la vele trebuche. Chascun prent ce qu'il puet tenir de la nef. Telles horribletés menoient de mort. En icelle obscure tempesté furent tous perilz excepté Appollonius qui tout seul par fortune fu getté tout las et engoisieux au porte de Cirene. Et en vomissant l'eaue qu'il avoit beue, il regarda la mer en tranquillité, qui devant, n'avoit gaurres, lui avoit esté si horrible, et dist ainsi: «O Neptun, robeur et pillart, defraudeur de homes innocens, deceveur de nef, plus cruel que Antiocus, bien voulsisse que tu me eussez osté l'ame de moy!

Text català

E·n·de xopte se fo mudat lo temps, moguda s'és la tempestat molt gran, les naus anaren a frav per la mar e trenquaren totes e totes les gents periren, saluant Apolloni tot sol, qui ab una taula scapà e venc a la riba de la mar tot nuv. Ell guardà ves lo mal temps ab trista cara, e dix:

– O mar enguanedora dells hòmens, fortuna dell món! E per ço t'ò às esperat ací que lo maluat Rey pus tost ma aconseguesca, ara com só pobre e mendicant? On iré ni què faré? On demanaré ajuda de vida?³⁹

39. Cfr infra, línies 160-167.

A qui m'as tu laissé, qui sui un meschant maleureux et ay tout perdu par ta felonnie tempeste? Le roy Antiochus me persecute plus legierement! Ainssi ou yray je? Quelle part tendray je? Qui sera l'estrange qui donra aide a un estrange?»⁴⁰

Si en d'altres moments el text català semblava seguir molt de prop la versió francesa antiga, ara més aviat quedem convençuts del contrari. Per això, el fragment conservat de la traducció catalana medieval de la novel·la d'Apolloni probablement ha d'ésser considerat com una elaboració o adaptació a partir de diversos estrats de la tradició. L'estat fragmentari en què ha arribat fins a nosaltres dificulta la recta comprensió de certes omissions i dels afegits o adaptacions que semblen propis de la versió catalana: no podem saber si les omissions són intencionades, o almenys reiterades, ni si els afegits o adaptacions responen a una lògica unitària de cap a cap del text. D'una sola cosa estem segurs: el fragment trobat a la Colombina és una còpia que incorpora lliçons corrompudes —la qual cosa és manifesta en els noms dels diversos personatges que apareixen en escena— sigui perquè ja és molt allunyada de l'arquetip, sigui perquè el seu antígraf és dolent, sigui també perquè el traductor no va entendre determinats passatges o depenia al seu torn de textos defectuosament transmesos. Però el sol fet que el traductor hagués partit de textos diversos per a la seva traducció, ens posaria davant d'un treball emprès amb un sentit de la professionalitat que bé calia remarcar.

VII

Bo i tractant-se d'un text ja conegut i editat, no podríem passar per alt el llarg fragment del *Compendi historial* o *Gènesi de scriptura* contingut als folis 11-57 del manuscrit sevillà. Parlem de fragment, i és així, però es tracta aquest cop d'un fragment notable, perquè comprèn un terç de tota l'obra.

Com va assenyalar Pere Bohigas⁴¹, el *Compendi* és un resum de la història exposada en els llibres de l'Antic i del Nou Testament, amb llegendes que provenen de llibres apòcrifs i amb motius d'història profana d'origen divers.

40. LEWIS, *o.c.*, 9-10. El text francès segueix aquí les versions llatines de la *Historia* i de *Gesta*.

41. Pere BOHIGAS, *El repertori dels manuscrits catalans de la Fundació Patxot. Missió a París. Biblioteca Nacional (1920-1927)* dins «Estudis Universitaris Catalans», XV (1930), 215-217, reproduït dins Pere BOHIGAS, *Sobre manuscrits i biblioteques*, Barcelona, Curial Edicions Catalanes - PAM 1985, 139-140.

De l'obra hi ha dos manuscrits a la BNP: l'esp. 46 (*anc. fonds 7799*)⁴² i l'esp. 541⁴³, que era a Catalunya a finals del segle XIX, propietat de Miquel Victorià Amer, el qual el va editar i, un cop editat⁴⁴, el va vendre a França.

En aquest moment no ens és possible d'entrar en l'estudi particularitzat dels tres manuscrits, però potser no serà del tot temerari que aventurem la nostra primera impressió que el text colomí no és pas el més arcaic. Això dit, hem de lamentar el seu caràcter fragmentari. Però ja hem pogut veure i seguirem constatant que el ms. 5-5-26 de la Bibl. Capitular i Colombina de Sevilla és un manuscrit compost de *membra disiecta*.

VIII

Força més interessant resulta el contingut dels folis 58r-85v, que vénen a continuació del llarg fragment del *Compendi*, car en aquests folis s'hi ha conservat un testimoni fins ara desconegut de la traducció catalana medieval de la Bíblia. Com es veu en la descripció anterior, es tracta de quatre dels llibres bíblics anomenats 'històrics': els dos darrers llibres dels *Reis* i els dos de les *Cròniques*, encara que la còpia del segon de les *Cròniques* queda interrompuda al bell principi del capítol onzè (i l'obra en té trenta-sis). Aquesta còpia ha hagut d'ésser escrita després de 1404, encara que la lletra suggeriria més aviat d'avançar-la com a mínim dins el primer terç del segle XV, si no més endavant, i sigui això suggerit de manera purament orientativa.

Tant l'extensió dels fragments, com el fet que es tracta d'una còpia interrompuda al principi del foli 85v, i encara la circumstància que el text bíblic ve a continuació de l'important fragment del *Gènesi de Scriptura*, podria fer pensar que ens trobem davant una còpia d'alguns llibres històrics bíblics solts. En efecte, el *Gènesi d'escriptura* del ms. colomí, que també ens ha pervingut mutilat, arriba fins al principi de la història de David. Els fragments bíblics arrenquen amb el principi de la història de Salomó. Que hi ha hagut pèrdua de materials per les dues bandes sembla evident⁴⁵. Que ara el text

42. Descrit per A. MOREL-FATIO, *Catalogue des manuscrits espagnols et des manuscrits portugais*, París 1892, 2b, nº 8.

43. Descrit per BOHIGAS, *l. c.*

44. Cfr. *Compendi historial de la Biblia que ab lo titol de Genesi de Scriptura trelladà del provençal a la llengua catalana Mossen Guillem Serra en l'any de M CCCC LI, y ara ha fet estampar per primera vegada en Miquel Victorià Amer*, Barcelona, Verdager 1873, 304 p. Guillem Serra és més aviat el copista, no el traductor.

45. En aquest sentit és indicatiu el fet que el foli 57, darrer del quart plec del manuscrit tal com és ara, no dugui reclam. És en el verso d'aquest foli que queda interrompuda la còpia del *Compendi historial* o *Gènesi de Scriptura*. En els dos altres plecs anteriors, els reclams se succeeixen amb normalitat. Ara bé, aquests dos plecs són de 8 x 2, mentre que el tercer, el que no duu reclam, és de 7 x 2.

bíblic sembla juxtaposat al *Gènesi de Scriptura* [per a complementar-lo?] és un altre fet. És a dir, sigui quina sigui la relació que es vulgui admetre entre els dos textos, sembla enraonat de suposar que la còpia dels llibres bíblics històrics del ms. colombí podria no ésser el fragment supervivent d'un text bíblic complet, ans el fragment d'un conjunt de llibres bíblics històrics, dels quals no sabem amb precisió ni on acabava ni on començava la sèrie.

Si fem atenció a la materialitat de la còpia, hi ha dos elements que sobresurten tot d'una: els llibres bíblics ocupen tres plec d'extensió diversa. Hi havia, i s'han perdut, altres plec inicials? De quina extensió? En la impossibilitat de donar respostes precises, hem d'aferrar-nos al fet que la còpia s'interromp bruscament a mig aire del foli 85v i al primer verset del capítol onze del llibre segon de les *Cròniques*. Sigui, doncs, quina sigui l'extensió de la part de text inicial evidentment perduda, res no autoritzaria a pensar que aquest text bíblic fos una Bíblia sencera, ni tan sols un Antic Testament complet. A tot estirar, podem admetre que començava al principi del III llibre dels *Reis*. Si ens haguéssim de remuntar més amunt, on posaríem el límit? Als dos llibres de *Samuel*? Al llibre dels *Jutges*? Al de *Josue*?

Val a dir, d'altra banda, que la còpia té un aire definitivament modest, privat, escolar si es vol. Aprofita el paper gairebé amb avarícia i la caixa és d'un atapeït que no deixa espai ni tan solament per a correccions marginals i encara menys per a notes o glosses. L'únic detall que fa sospitar que el copista pensava en alguna intervenció complementària sobre el text, posterior a la seva escriptura, és que a l'inici de cada capítol hi ha dues línies sagnades, i en el dau blanc que formen s'hi indica la lletra inicial de cada capítol amb el mateix procediment que s'indiquen en els manuscrits les caplletres que ha de realitzar l'il·luminador: escrivint la dita lletra inicial en minúscula i separada de les altres lletres amb les quals forma eventualment dicció. Els capítols, però, no són numerats, ni encara menys els versets. Tampoc no hem sabut veure cap rastre de numeració coetània ni dels folis ni dels plec.

Serveixin aquestes notes únicament per a fer, a l'alba del segle, la presentació en societat d'aquest nou testimoni manuscrit —tan fragmentari— de la traducció catalana medieval de la Bíblia. Confiem poder oferir aviat aquest text, després d'haver-lo compulsat amb els que eren coneguts fins avui.⁴⁶ Per això ara no aventurem cap més opinió que les que ens han estat suggerides per la pura materialitat de la còpia, amb totes les seves ambigüitats i claredats, i amb totes les reserves que només un estudi atent del text podrà remoure.

46. Sobre les traduccions catalanes medievals de la Bíblia i els problemes que plantegen ha dregat un excel·lent estat de la qüestió Armand PUIG I TARRECH *La Bíblia a Catalunya, València i les Illes fins al segle XV*, Tarragona, Institut Superior de Ciències Religioses Sant Fructuós. Arquebisbat de Tarragona 1997, 112 pp.

IX

Una obra que hem identificat gràcies a una suggestió d'Armand Puig i Tàrrrech, és la continguda al fragment dels folis 87r-95v, mutilat tant del començament com del final. La materialitat del fragment permet de saber que l'obra sencera tenia més de 71 folis: com ja hem dit, els nou folis porten una numeració coetània en xifres romanes que comença al foli XXXV i arriba al XLII; del XLII salta directament al LXXI, on el fragment s'estrónca. Com en el cas del fragment de la *Història d'Apol·loni*, és una romanalla molt petita en comparació del que certament era l'obra. Efectivament, el ms. sevillà transmet el títol III i un fragment del títol IX de l'obra de Pero Alfonso,⁴⁷ *Dialogus Petri cognomento Alphonsi ex iudaeo christiani et Moysi iudaei*.⁴⁸ El títol III és contingut als primitius folis XXXV-XLII i el fragment del títol IX al primitiu foli LXXI. En l'edició de la PL, el text corresponent a la traducció catalana del títol III ocupa unes 13 columnes; són, doncs, 8 folis del manuscrit sevillà per a 13 columnes impreses. Atès que els títols I-II ocupen en la PL 44 columnes, no és gaire arriscat de suposar que el text podia ocupar còmodament els 34 folis anteriors, avui perduts, del volum. Les proporcions també són de bon calcular per al fragment perdut entre els antics folis XLII i LXXI: Serien 29 folis per a 31 columnes de text de la PL. Després del títol IX, els tres darrers títols ocupen 31 columnes de la PL; no seria exagerat de distribuir-los en una ulterior trentena de folis. Això ens duria a un volum d'un centenar de folis i escaig. En resten 10, com el lector ha pogut veure. Per tant ens trobem, altre cop, davant el minso testimoni d'una obra, i d'una obra materialment voluminosa, per desgràcia perduda en la seva major part.

47. Sobre el jueu d'Osca, Mossé Sefardí que, en convertir-se al cristianisme entorn de 1106, adoptà el nom de Pero Alfonso, hom pot veure la bibliografia que en donaven Horacio SANTIAGO-OTERO i Klaus REINHARDT en *Los 'Dialogi' de Pedro Alfonso: tradición manuscrita e impresa*, dins «Azafea», 1 (1985), 33-43, i reproduït al cap d'un any en el llibre dels mateixos autors *Biblioteca Bíblica Ibérica Medieval*, Madrid, CSIC 1986, 250-258. La bibliografia es troba respectivament a les pp. 41-43 i 257-258. Cal completar-la pel que fa al període 1985-1993, amb la que ofereix el «Lexikon des Mittelalters», vol. VI, Munic 1993, col. 1961. Per als darrers anys, cfr. «Medioevo Latino», XV (1994), 379-380; XVI (1995), 269; XVII (1996), 243; XVIII (1997), 250; XIX (1998), 245-246; XX (1999), 278; XXI (2000), 302.

48. Hom pot veure la llista de manuscrits i de les edicions del *Dialogus* en els treballs citats de SANTIAGO-OTERO i REINHARDT, respectivament pp. 37-41 i 253-257. L'edició més assequible és, per ara, la de MIGNE, PL 157, 537-671. Santiago Otero i Reinhardt esmentaven el treball de K. P. MIEHT, *Der Dialog des Petrus Alphonsi. Seine Überlieferung in Druck und in den Handschriften. Textedition*, tesi mecanografiada presentada el 1982 a la Freie Universität Berlin, amb l'edició crítica del text a base dels manuscrits parisencs i berlinesos i de l'edició de Colònia 1536; el treball de Mieht ja havia estat consignat en el volum acabat de citar del «Lexikon des Mittelalters». Darrerament ha aparegut la traducció castellana del *Dialogus*: cfr K. P. MIEHT (ed.) Esperanza DUCAY (trad.), *Pedro Alfonso de Huesca. Diálogo contra los judíos*, a cura de M. Jesús LACARRA DUCAY, pròleg de J.V. TOLAN, Huesca 1996, LX i 408 p.

Fins al moment d'escriure aquestes ratlles —que nosaltres sapiguem— la versió catalana medieval del *Dialogus* del convers Pero Alfonso, d'Osca, només era coneguda gràcies a un bifoli conservat a l'ADB, procedent de la parròquia de St. Genís dels Agudells i, en darrer terme, del monestir de la Vall d'Hebron, que fou donat a conèixer i editat per Joan Ainaud de Lasarte.⁴⁹ Aquest bifoli, més aviat exterior en el plec amb el qual feia cos, transmet un fragment del títol III en la seva primera part i el fragment inicial del títol V en la seva segona part. Per tant, una petita part del text transmès pel ms. sevillà ja era coneguda; la resta és guany pur.

A més, cal que consignem ja des d'ara que els dos textos de la traducció catalana presenten diferències. Un estudi ulterior aclarirà si es tracta de mers accidents de còpia o d'altres problemes que Ainaud ja va advertir a través de l'estudi del bifoli barceloní. Qualsevol altra apreciació seria ara prematura. L'edició d'aquest text, que no pensem demorar, si Déu vol, oferirà una ocasió inmillorable per a acostar-nos a una traducció que Ainaud situava molt convincentment a principis del segle XV.⁵⁰

X

Una altra sorpresa del ms. que ens ocupa és el tractat astrològic dels folis 100-113, *Llibre de les semblances de tots los hòmens*, tal com diu l'incipit, i que sembla complet, posseït el segle XVI per un mossèn Sabater'.

Segons dades que ens comunica molt amablement el doctor Lluís Cifuentes, és un tractat astrològic de pronosticació, basat en el recompte de les lletres del nom de les persones i llur vinculació als signes zodiacals. Essent una obra d'aquesta matèria, en la qual la nostra competència és nul·la, ens limitem aquí a remetre als treballs que el doctor Cifuentes té en curs de publicació,⁵¹ on el lector interessat en aquesta branca de la producció literària medieval trobarà elements de judici sòlids per tal d'apreciar el possible valor d'aquesta obra, per ara només coneguda gràcies al testimoni colomí.

49. Cfr. Juan AINAUD DE LASARTE, *Una versión catalana desconocida de los 'Dialogi' de Pedro Alfonso*, dins «Sefarad», III (1943), 359-376. Santiago-Otero i Reinhardt no esmenten el fragment català de la Colombina, que fins avui no sembla haver cridat l'atenció de ningú. No hi haurà cap més fragment d'aquesta traducció?

50. ID., *ib.*, 369-370.

51. Cfr. Lluís CIFUENTES I COMAMALA, *La difusió de la ciència en català a la Baixa Edat Mitjana i el Renaixement: catàleg de manuscrits i de primers impresos*, 2 vols, Barcelona, PAM, en premsa; *Una nova eina per saber i prosperar: l'ús del català en la literatura científica durant la Baixa Edat Mitjana i el Renaixement*, Barcelona-Palma de Mallorca, UB-U de les Illes Balears, en premsa.

XI

La darrera part d'aquest manuscrit tan productiu és un epítome de la traducció catalana medieval del llibre *Consolació de Filosofia* de Boeci feta per Pere Sapllana i revisada per Antoni Ginebreda. Conté el pròleg sencer de la traducció i després únicament les rúbriques o resums dels diversos ,metres' i ,proses' que el componen. La lletra dedicatòria del traductor català a l'infant Jaume de Mallorca no hi és. Si comparem el text sevillà amb l'edició Muntaner-Aguiló⁵², cal dir que les rúbriques o resums són idèntiques en número (82), en ordre i en contingut, llevat de les inevitables variants.

Què representa l'existència d'aquest ,abstract' d'una obra que es difon en català a la primera del s. XV? El seu aspecte extern no el delata pas com un text de baixa qualitat, al contrari. Encara que no hi han estat realitzades, hi eren previstes caplletres, qui sap si acolorides. És un text emanat de l'activitat pedagògica d'algun mestre de trivi? És un opuscle de difusió i propaganda de la traducció en català de l'obra de Boeci? En la impossibilitat en què ens trobem de respondre ara a aquestes preguntes, una cosa és certa: es tracta d'un testimoni antic d'una part de la traducció catalana de la *Consolatio Philosophiae* i, per tant, d'un text que caldrà tenir en compte el dia que es procedeixi a la seva edició crítica definitiva.

XII

Conclusió

Com el lector haurà pogut veure, els mss. 5-5-26 i 7-5-9 de la Biblioteca Capitular y Colombina de Sevilla són una caixa de sorpreses, que en aquesta nota, ai làs, no hem pogut fer res més que puntejar. Si Déu vol, tindrem ocasió d'acostar-nos al text bíblic i al text de polèmica judeo-cristiana del primer manuscrit, amb els seus problemes específics, més endavant, quan afrontem llur publicació. Pel que fa a l'antologia del *Crestià* d'Eiximenis, caldrà plantejar la seva situació originària dins la gran corrua de mss. eiximenisians del segle XV.

Mentrestant no ens podem treure de sobre la sorpresa que produeix el fet que encara és possible de trobar textos catalans antics desconeguts en biblioteques i arxius. El treball de fer l'inventari del patrimoni que ens pertany no

52. Cfr. *Llibre de Consolació de Philosophia lo qual feu en latí lo glorios Doctor Boeci transladat en romanç catalanesch. Estampat novament ab la Moral Consideració contra les Persuassions, Vicis e Forces de Amor de don Francesch Carroç Pardo de la Casta*, a cura de don Bartomeu MUNTANER ab algunes notes bibliogràfiques del Àngel AGUILÓ, Barcelona, Llibreria d'Àlvar Verdaguer 1873, 328 p.

s'ha acabat, ni de bon tros. Potser no s'acabarà mai. En tot cas, és probable que els manuscrits que avui hem escorcollat, adquirits per Colom a Barcelona el juny del 1536, amb els resultats que el lector apreciarà pel seu compte, no siguin els darrers que puguin lliurar encara uns tresors inesperats als conreadors de la història literària catalana.

APÈNDIX II

Publiquem ací el fragment intercalat entre els folis 19 i 20 del ms. 5-5-26 de la Bibl. Cap. y Colombina de Sevilla, i el text fragmentari de la traducció en català de la *Historia Apollonii regis Tyri*, seguint els mateixos criteris exposats en l'apèndix I.

I

Lletra de batalla a ultrança dirigida per Joan Quintana, teixidor de llana, a Gabriel Paradís, intimant-lo a escollir lloc i a donar la seva resposta a través d'Antoni Carbonell, forner a la Riera de Sant Joan. Barcelona, 5 de novembre del 1520.

Gabriel Paradís: ab los cartels que às posats dius te vols matar ab mi sobre la que-rele ja dita, dient que donàs ma resposta a-ta muler. Dich te que só molt content de matar me ab tu cos a-cors y per què no vull digues per auant que jo vulla fugir, dex a-tu lo càrech de alegir lo loch a-tot ton plaer, y la resposta donaràs o faràs dar a n-Antoni Carbonel, forner a-la riere de sant Johan, i él dar m'à te resposta. Y asò que sie's molt secret, car sinó per tu no's pot destorbar. Y si en altre manere faràs lo contrari, ja-t tinch dit lo que tinch a-fer. Per so vuy per tot lo dia, dóna ta resposta a-qui te dich. En altre manera, me honraré de tu. Feta a V de noembre any DXX.

Johan Quintana teixidor de-lana.

II

Fragment de la traducció catalana medieval de la Historia Apollonii Regis Tyri

[IV.] ... [F. 97ra] [D]e peccat ús, de la carn de la mare ús, deman mon frare, lo fill de ma mare, lo marit de ma muller, e no-l trop.

[A]ppolloni, hoída la qüestió, lunya's vn poch del rey, se pensà en si mateix e, ajudant nostro Senyor Déu, trobà la solució de la qüestió, e tornà a la qüestió e dix:

– Bon rey, plàcie't que oies la solucion de la qüestió.

Respòs lo rey:

– Plau me.

Parlà Appolloni e dix:

- 10 – Senyor, quant vós digués: ‚De peccat vs‘, no hauets mentit, guardant uós mateix. Con digués: ‚De la carn de la mare vs‘, aytanbé vós hauets dit ver, si guardats la uostra filla.

[V.] E lo rey, con hoís la solucion a-la qual aquell molt se acostaua, temé’s que.l seu peccat no fos descubert. Dix ab ira de cara:

- 15 – Luny és a mi de la mia qüestió, certes no diu res; merexeries que hom te tolgués lo cap, mas de gràcia ages XXX dies d’espay e regonex te, e quant tornaràs, si trobes la qüestió, hauràs ma filla per muller, e si no, conexeràs les mias leys.

- 20 Appolloni tot torbat pres comiat del rey e anà a la mar e muntà en la nau e tench sa uia a Tir.

[VI.] [F. 97rb] [A]prés lo departiment de Appolloni, lo rey de Anthioxia appellà son dispenser, lo qual hauia nom Tilarchi, secretari, al qual dix:

- 25 – Tilarchi, secretari mev molt feell e molt bon ministre: Sàpies que Appolloni, rey de Tir, ha trobat la mia qüestió. Puia tost en una nau e pesegues lo, e-quant seràs a Tir demana qual serà lo seu desenemich e trachta que aquell lo mat o ab fero o ab uerí. No y plangues moneda, e quant tornaràs hauràs guardó ab franquessa.

Tilarqui pres comiat del rey, e-portà se’n molta moneda e dell verí ab si, e tench sa via vers la terra de Apolloni.

- 30 Quant lo rey Apolloni partí de Anthiotxia, naugè tant que vench en sa terra, e entrà se’n en son palau, e pres de sos libres e començà a legir la matèria de la qüestió si era axí com eyll hauia dit; mas com no ho trobàs altra cossa si no ço que hauia uist e dit, dix en si mateix:

- 35 – E què fas, Appolloni! La qüestió del rey às solta e no has sa filla per muller; per açò té alarguat que tu muyres o ell te faça auciore.

E de mantinent isqué defora he manà que careguassen tres naus [f. 97va] de molt forment, d’aur e d’argent e de draps d’aur e de seda e vestedures moltes, e ab pochis seruidós faels seus a hora certa de la nit entrà en una de les naus e tench sa uia.

- 40 [VII.] [L]es gens del rey l’endemà se mareuellaren quant no.l veeren e demanauen:

– On és lo rey?

E no.l trobaren. Leuà’s lo plor per la ciutat e la tristor se mès en los ciutadans; tan gran amor hauien a lur senyor que no.s podien aconortar. E stigueren gran temps que no.s tolien dels cabells, e los obradors eren tanquats, e les esgléyes e los banyes que no.s obrien.

- 45 Dementre que aquestes cosses se fayen en Tir, vench Taliarchi, dispenser del rey Antiogus, lo qual era vengut per tractar la mort del rey de Tir. E quant veé los obradors tanquats, demanà a vn jove que anaua per la carera:

- 50 – Si Déus te ajud, digues a mi: aquesta ciutat per què és en tristor ni en plor?

Respòs lo joue:

– Veig vn hom maluat dauant mi, mas pus m’o demanes, io t’o diré. E qui és aquell qui no sab la rahó per què estam en plor? Aquesta ciutat [f. 97vb] està en plor e en tristor, cor lo príncep de aquesta terra, Apolloni, despuix que tornà del rey de Anthiotxia, no·l hauem vist. 55

Cant Taliarchi hac açò oït, de goig que hach tornà se’n a la nau, e dins poc de temps tornà se’n en Anthiotxia.

[Q]vant Taliarchi fo en Anthiotxia, vench dauant lo rey e-sens altra salutació, dix: 60

– Alegra’t, senyor meu, reÿ de Anthiotxia, car Appolloni, rey de Tir, tement les forces del teu regne, és fuyt.

Respòs lo Rey:

– Ben sies tu vengut, lo meu amich. Apolloni pot fogir, mas no calar la sua lengua que no dexel mon peccat. 65

E encontinent, açò dit, feu fer una crida que tot hom que li amenàs Apolloni viu que li daria cinquanta bessants, e qui li aportaria lo cap, que li’n daria cent. Appolloni és cerquat no tan solament per sos enemichs, mas per gran cobea de loguer los amichs se fahien enemichs, e és cerquat per munts e per selues e per les tendes de la terra, e no és atrobat en plans ni en muntanyes. 70

[VIII.] [f. 98ra] [L]o rey Appolloni, quant partí de Tir, naueguà per la mar; mas com lo rey Antiogus no·l pogués trobar en terra, feu aparellar vexells e feu lo perseguir per mar. E Appolloni fo en la gran mar, e dix lo patró: 75

– Senyor, e tu no has paor de aquesta nostra art?

Respòs Appolloni:

– Yo no he reguart de la tua art, mas de la art del reÿ Antigus. A-donchs entra més dintre mar, que lo reÿ longua à la mà, e ço que eyll ha en cor de fer acaba, e he gran paor que no us peseguesquen. 80

– Senyor, dix lo patró, nós avrem ops aygua e armes. Si a uós, senyor, plau, entrem en Tàrsia, car Tàrsia nos és pus prop de terra que nulla altra.

Respòs Appolloni:

– Bé ho deÿts, anem hi e aparellem nos.

E axí, Déu aydant, foren en poch d’ora en Tàrsia. E mentre que Appolloni anaua riba de la mar, fonch vist de vn hom qui·l conech, qui en aquell loch era sobreuengvt. E acostà’s al rey e dix: 85

– Déus te sal, Appolloni, fill del rey de Tir; prech te que no vules menysprear la mia pobressa honrada de bones costumes, e hoies ço que no saps per ventura: Tu est bandeiat e escridat. 90

Al qual respòs Appolloni:

– E qui pot lo príncep de la terra bandeiar ne escridar?

Dix lo bon hom:

– Appolloni, [f. 98rb] açò à fet lo Rey Antiogus.

Respòs Appolloni: 95

– Per quina rahó?

Dix lo bon hom:

– Per ço que tu volguist ésser ço qui eyll és, e eyll à fet cridar qui tu porà pendra e menar dauant ell haurà cinquanta besants d'aur, e qui li portarà lo teu cap haurà cent bessants; on io-t amonest que fuges e-que-t lunys.

E pres comiat e tornà-se'n. Là donchs Appolloni manà tornar lo bon hom e donà-li cent besants d'aur e dix:

– En eximpli, hom pobre, pren aquests dinés axí com si a mi auies tolt lo cap e fes comta que has portat lo goig en Antioxia.

Al qual respòs lo bon hom:

– Ia Déu no vulla que per aytal rahó io prengua salari a-ssignar, mas ignorància [...]

[...] dient adéu e ua-se'n.

110 [IX.] [Q]vant lo bon hom se'n fo anat de Appolloni, ell guardant ve a si venir vn home veyll conegut ab trista cara, al qual se acostà Apolloni e dix:

– Déus te sal, Tranquillió.

E ell respòs:

– Déus te sal, Appolloni. Què és que en aquestes partides est vengut? E veig te estar torbat.

Respòs Appolloni:

– Quant demanaua la filla de Antiogus per muler, la-qual ell té per amiga, perseguex me; e si fer se-podia, volrí'm celar en aquesta ciutat vostra.

Tranquillió [f. 98va] dix:

120 – O senyor, la nostra^a ciutat és poche e la tua noblessa no sostendria de estar en aquella, en-cara més que y ha fam e cruel mortalitat e soferim gran tristor e no han (*sic*) gran esperança de salut, mas cruel mort dauant nostres vlls.

Al qual respòs Appolloni:

125 – Tranquillió, molt car amich me, fé gràcies a nostro senyor Déu de la mia fuyta e com só pervengut en les vostres pertides. Jo daré a la vostra ciutat cent milia cafiços de forment, si celau la mia fuyta.

Tranquillió, ot aço, gità's als seus peus, e dix:

130 – Senyor Apolloni, si a la ciutat freturossa tu acorres, no tan solament la tua fuyta cellarem, mas, si mester hi serà, tots per tv morem.

[X.] E de mantinent recomptà aquestes paraules als ciutadans, los quals les volgueren hor de Appolloni.

[A]ppolloni, donchs, en mix de vna plaça de la ciutat, pujà en una alta cadira, presents tots los ciutadans, he dix:

135 – Ciutadans de Tàrsia, los qualls la gran fretura ha destrets! Yo, Appolloni de Tir, recompliré la ciutat de fo-[f. 98vb]-rment, si celau la mia fuyta, e creu que serets de aquests (*sic*) benefici remenbradós. Deuets saber que lo rey de Antioxia me encalça e-m perseguex, mas la vostra faeltat atorguant, a

^a *ms.* vostra

^b celarets *seq* a mi *cancell*

mi celarets^b e-yo dar vos he cent mília cafiços de forment per aquell preu que-ll compre en la mia terra. 140

Açò^c dit, tots a vna veu feren li grans gràcies, e de mantinent Appolloni manà que de mantinent los fos liurat lo blat. E cascú pres ne e portà se'n aytant com n'auia mester. Là donchs, veent Appolloni que mills podia ésser dit mercader que rey, per tal que la dignitat reyal no fos nafrada, tornà als ciutadans tot ço que d'ells hauia aüt ni rebut. E los ciutadans, hauent esguart de tan gran benefici e honor, faceren vna ymage d'aur polit en la magor plaça de la ciutat e possaren la en vn gran pilar e la ymage tenia del blat en la man dreta e ab lo pev sinistra lançaua'l en la mesura. E scriuiren letres als pits de la demunt dita ymatge, dient: «O Tàrsia, ciutat per Appolloni rey de Tir restaurada, qui donà dons per la sua gran franquesa e apaguà la gran fam.» 145 150

[XI.] [f. 99 ra] [A]prés de algun temps fo conselat Appolloni per Tranquillió e per Dioníssia, muller sua, que se'n anàs, car no-l tenien aquí per bé segur. Per què Appolloni, entès lo bon conseyll, féu aparellar ses naus e totes les altres cosses qui necessàries li eren e mantinent mès se en la nav e començaren a nauegar vers la ciutat de Terina, terra dells paupropolitans, per ço que aquí se alegràs, car no auria paor de Antiogus. Quant se dech recollir, tots los çitadans lo seguiren tro a la riba de la mar, ab gran desplaer que hauien com se departia d'ells; e comanaren lo a Déu e él a eylls. E hach bon vent tres dies e anaua ab^d gran alegre. E·n de xopte se fo mudat lo temps, moguda s'és la tempestat molt gran, les naus anaren a frav per la mar e trenquaren totes [XII.] e totes les gents periren, saluant Apolloni tot sol, qui ab una taula scapà e venc a la riba de la mar tot nuv. Ell guardà ves lo mal temps ab trista cara, e dix: 155 160

– O mar enguanedora dells hòmens, fortuna dell món! E per ço t'o às esperat ací que [f. 99rb] lo maluat rey pus tost ma aconseguesca, ara com só pobre e mendicant? On iré, ni què faré? On demanaré ajuda de vida? 165

[E]stant axí Appolloni torbat, girà's e ve venir vn pescador ab gran mantell gros e sùtzev e ab una corda estret. Appolloni, destret per gran fortuna, gità's alls seus peus, e tot plorant dix: 170

–Ages mercè de mi e pietat, quis qui sies, e agude en aquest nuv qui ha perdut tot quant hauia e ha passat e sofert lo perill de la mar. E per ço que sàpies a qui faràs bé, certiffich te que yo són Appolloni, rey de Tir. Hages pietat de mi, qui-t stich genolls fermats demanant te ajude de vida.

E lo peschador veé lo jouee molt bell que-s fonc gitat alls seus peus; mogut de misericòrdia e pietat prè lo per la mà e menà'l a la barcha que aquí prop hauia feta. E donà-li a menjar de les pobres viandes que eyll hauia. E per ço que mills fos complida sa pietat e sa misericòrdia, des-[f. 99 va]-pullà's son mantel e part'l en dues parts eguals e donà'n la una part al rey que estaua despullat, e tench se l'altre. E dix: 175 180

^c açò seq tots cancell

^d ab seq g cancell

– Prin aquest mix mantell e ve te'n a la çiuat e alí trobaràs per ventura qui aurà pietat de tu e mercè, e fer t'àn bé; e si no, torna ací e la pobressa qualque sia bastarà a tu e a mi; e si àls no pots, pescaràs. Emperò prech te e amonest te que quant que Déus atorguant a tu te torn en ta seyoria e ta terra,
185 no meyns·preus aquesta meytat de aquest mantell meu que·m roman.

Respòs Appolloni:

– Si io menbrant no só de tu, altra veguada sofira aquest perill en mar e no trop semblant de tu que de mi aga mercè.

[XIII.] E mostra'm la carera hon me'n vaga a la ciutat.

190 E aquell fev ho.

[A]ppolloni se mès en la carrera, pervengut a la ciutat, e pensà's què faria ni a qui demanaria ajuda ni consell de vida. E guardà per vna plaça e ve venir vn joue molt bell, vntat de bàlsem, corrent ab vna tovalola cenyida, cridant alta veu:

195 – Ojats, senyós; ojats ciutadans [f. 99vb] e pelegrins e franchs e legítims e borts: qui vol jugar de ço qui·s pertay al joch, deman·ho.

Appolloni, qui·v hoí, despullà's lo mig mantell, e leuà's bé e vntà's de bàlsem, axí com aquells qui·s aparellen al joch; e guardà a tots e demanà qui fos a ell egual e no·l trobaua. E en aquella terra lo rey Arquiquastres, rey de aque-
200 lla terra, entrà ab sos cauallés en lo joch; e encontinent lo rey pres la pillota e gità la en alt, e Appolloni fo encontinent aparellat a pendra la pilota e no la lexà caure en terra e tornà-la al rey.

E lo rey, ab gran poder, tramès la altra veguada, e Appolloni, corrent ans que caygués, près la. Quant lo Rey ve la sua leugeria, tench ho en son cor, e
205 conech que no·y hauia hom que a eyll se fes a comparar de ben jugar lo joch. E dix als seus vessalls:

– Lunyats vos de aquí, exit del joch! Aquest joue axí com jo·m pens a·mi és comparador en aquest joch.

210 Appolloni, que ve si ésser loat del rey, volenters s'i acostà e mostrà al rey moltes subtillesses del joch e de moltas d'altres. E lo rey hagué'n ...